

Makedonya'da Türk Sivil Toplum Örgütleri: Türkçe Öğretimi ve Temel Sorunlar Bağlamında Bir İrdeleme

Fahri TÜRK*

Özet

Makedonya Türkleri dillerini ve kültürel değerlerini muhafaza etmek ve sonraki nesillere aktarmak amacıyla 1945 yılından günümüze birçok STÖ hayata geçirmişlerdir. Ancak bu çalışmada esas olarak 1991'den sonra faaliyete geçirilmiş ve MATÜSİTEB'e kayıtlı olan STÖ'ler üzerinde durularak bunların sorunları ve Türkçe öğretiminde oynadıkları roller aydınlatılmaya çalışılacaktır. MATÜSİTEB'e üye olmayan dernekler Türkçe öğrenimine hizmet ettikleri oranda çalışmaya dâhil edilmiştir.

Makedonya'daki Türk STÖ'ler 1990'lardan sonra nicelik olarak artarken, 2000'li yıllarda vuku bulan bazı ayıklanmalara rağmen bu derneklerin nitelikleri gerektiği gibi güçlenememiştir. Bu çalışmada özellikle araştırma konusu olan STÖ'lerin Türkçenin dolayısıyla da Türk kültürünün yaşatılmasına ve yaygınlaşmasına ne derece hizmet ettikleri sorusu cevaplandırılmaya çalışılacaktır. Bu araştırma makalesinde kullanılan veriler esas itibarıyla 10 ilâ 14 Mayıs 2016 ve 25 ilâ 29 Eylül 2018 tarihleri arasında Makedonya'da yapılan alan çalışmasında Türk STÖ'lerinin temsilcileriyle yapılan yüz yüze görüşmelerden elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Makedonya Türkleri, Sivil Toplum Örgütleri, Sorunlar, Türk Kültürü, Türkçe

Turkish Non Governmental Organisations in Macedonia: An Analysis in the Context of Teaching Turkish Language and their Problems

Abstract

From 1945 onwards Macedonian Turks have established many Non-Governmental Organisations (NGOs) in order to preserve their culture and mother tongue as well as to transfer them to the next generations. However this research work primarily will be focussed on those NGOs which are registered by the umbrella organisation of the so-called MATÜSİTEB. These organisations have been analysed by focussing on their role in teaching Turkish language in the post-independence era. Those NGOs which do not registered as a member in the MATÜSİTEB, has been included to this research work so far as they contributed to teach Turkish language.

Although the number of Turkish NGOs in the 1990s steadily increased, their quality remained however not so high as expected. This article attempts to offer an answer to the question how far do contribute the Turkish NGOs to preserve Turkish culture and to give an impulse to teaching of Turkish language. The Data which are used in this article were collected through the fieldwork in Macedonia by conducting interviews with the represants of the Turkish NGOs in the following time period: From 10 to 14 Mai 2016 and from 25 to 29 September 2018.

Key Words: Macedonian Turks, Non-Governmental Organisations, Problems, Turkish Culture and Turkish

Giriş

Sivil toplum örgütleri (STÖ) bir milletin dil, kültür ve manevi değerlerinin korunmasında ve yaşatılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Hele bu millet yaşadığı ülkede azınlık statüsündeyse bu durum daha fazla önem arz etmektedir. Makedonya Türkleri dillerini ve kültürel değerlerini muhafaza etmek ve sonraki nesillere aktarmak için

* Prof. Dr., Öğretim Üyesi, Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, E-mektup: fahriturk11@gmail.com

1945 yılından günümüze kadar birçok STÖ hayata geçirmişlerdir. Ancak bu çalışmada esas olarak 1991'den sonra faaliyete geçirilmiş ve MATÜSİTEB'e kayıtlı olan STÖ'ler üzerinde durularak bunların sorunları ve Türkçe öğretiminde oynadıkları roller aydınlatılmaya çalışılacaktır. MATÜSİTEB'e üye olmayan dernekler Türkçe öğrenimine hizmet ettikleri oranda çalışmaya dâhil edilmiştir.

Makedonya'daki Türk STÖ'ler 1990'lardan sonra nicelik olarak artarken, 2000'li yıllarda vuku bulan bazı ayıklanmalara rağmen bu derneklerin niteliklerinin neden yükselmediği sorusu karşılaştırmalı yöntem kullanılarak çözümlenecektir. Bu çalışmada özellikle araştırma konusu olan STÖ'lerin Türkçenin dolayısıyla da Türk kültürünün yaşatılmasına ve yaygınlaştırılmasına ne derece hizmet ettikleri sorusu cevaplandırılmaya çalışılacaktır. Yöntem ve yazın bölümünde belirtileceği üzere Makedonya'daki Türk STÖ'ler mevcut yazında bu noktayı nazardan yeterince araştırmaya tabi tutulmamıştır.

Yukarıda ortaya atılan araştırma sorularının cevaplandırılabilmesi için aşağıdaki yol haritası izlenecektir. İlk Makedonya'da 1991 yılına kadar faaliyet göstermiş olan Türk STÖ'ler hakkında kısa bir arka plan bilgisi verildikten sonra, 2003 yılında kurulan ve özellikle son yıllarda üyeleri tarafından eleştiri oklarının hedefi haline gelen Makedonya Türk Sivil Toplum Teşkilatları Birliği (MATÜSİTEB) değerlendirilecektir. Konuya giriş mahiyetinde olan bu iki bölüm daha sonra ele alınan alt başlıkların bütünlüklü bir şekilde anlaşılmasını sağlayacaktır. Bir sonraki aşamada Türk STÖ'ler, yaşadıkları istikrarsızlıklar ve faaliyet alanları 2014 ve 2018 yıllarında MATÜSİTEB'den edinilen veriler doğrultusunda irdelenecektir. Ortaya çıkan sonuçları tüm Makedonya'ya genelleyebilmek amacıyla değerlendirmeye alınan STÖ'lerin ülkenin belli başlı bölgelerini (Üsküp, Gostivar, Kırçova, Güney Makedonya ve Doğu Makedonya) temsil etmesine azami gayret gösterilmiştir. Çalışmanın bir sonraki aşamasında STÖ'ler ve Türkçe eğitime yapmış oldukları katkılar ele alınacaktır. Son olarak Makedonya'daki Türk STÖ'lerin karşı karşıya kaldıkları sorunlar masaya yatırılacak ve çözüm önerileri ileri sürülecektir.

Makalenin yazın aşamasında Makedonya hükümetinin almış olduğu bir karar doğrultusunda ülkenin adı değiştirilerek "Kuzey Makedonya" yapılmıştır. Ancak söz konusu bu çalışmada henüz resmîyet kazanan "Kuzey Makedonya" yerine "Makedonya" kavramı tercih edilecektir.

Yöntem ve Yazın

Bu araştırma makalesinde kullanılan veriler esas itibarıyla 10 ilâ 14 Mayıs 2016 ve 25 ilâ 29 Eylül 2018 tarihleri arasında Makedonya'da yapılan alan çalışmasında Türk STÖ'lerinin temsilcileriyle yapılan yüz yüze görüşmelerden elde edilmiştir. Ayrıca MATÜSİTEB'in vermiş olduğu istatistikî bilgiler ve yeterince güncel olmasa da söz konusu kurumun internet sayfası tamamlayıcı mahiyette veri temin edilmesinde oldukça yardımcı olmuştur. Bunun haricinde ADEKSAM gibi kendi internet sayfası olan STÖ'lerin kurumsal sayfalarında bulunan verilerden de yararlanılmıştır. Özellikle Derya Derneği Başkanı Suzana Musli'nin vermiş olduğu broşürler söz konusu derneğin faaliyetlerinin ve yer almış olduğu projelerin deşifre edilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Diğer yandan Milenyum Derneği'ni tanıtıcı broşürler de dernek faaliyetlerinin tespitini kolaylaştırmıştır.

Katılımcıların belirlenmesinde Türkiye'de iken STÖ temsilcileriyle yapılan yazışma trafiği ve MATÜSİTEB'in vermiş olduğu güncel liste hiç kuşkusuz dernek yöneticileriyle irtibat kurulmasını ve daha sonra icabı halinde tamamlayıcı görüşmeler yapılmasını kolaylaştırmış ve hızlandırmıştır. Görüşmeler Üsküp, Gostivar, Kırçova, Köprülü, Radoviş, Manastır ve Struga'da gerçekleştirilmiştir. Bu bölgelerin örnek olaylar olarak seçilmesinde Makedonya'da faaliyet gösteren Türk STÖ'lerin ekseriyetle buralara

kümelenmiş ve ülkenin tamamı için genelleme yapmaya müsait olmaları etkili olmuştur. Örneklem çeşidi olarak kartopu örnekleme belirlenmiş ve özellikle Türkçe öğretimine yönelik faaliyetler yaptığı tespit edilebilen derneklere öncelik tanınmıştır. Yapılan görüşmeler duruma göre ortalama 1 ilâ 2 saat arasında sürmüştür. Yöneltilen sorular; derneklerin faaliyetlerini, demografik özelliklerini, Türkçe öğretime yönelik yürütmüş oldukları projeleri ve karşılaştıkları sorunları ortaya çıkaracak mahiyette hazırlanmıştır.

Makedonya Türklerinin siyasal ve kültürel hayatı ile ilgili olarak Türk ve yabancı akademisyenler tarafından birçok makale ve kitap yazılmış olsa da bu ülkedeki Türk STÖ'leri konu edinen çok az sayıda eser kaleme alınmıştır. Ancak doğrudan bu ülkede faaliyet gösteren STÖ'leri konu edinen makaleler yok değildir. Örneğin, Tarihçi Necati Çayırılı Makedonya'daki Türk STÖ'ler üzerine birbirinden türetilmiş olan birkaç makale¹ yazmış olsa da bunlar arasında en kapsamlısı "Makedonya Türk Kimliği Bağlamında Makedonya'daki Türk Sivil Toplum Kuruluşları"² başlıklı çalışmadır. Esas itibarıyla Makedonya'da yapılan alan çalışmasına dayanan son anılan makalede konu sistematik bir yaklaşımla ele alınmaktan ziyade bu ülkedeki STÖ'ler herhangi bir sınıflandırmaya tabi tutulmadan gelişigüzel bir incelemeye tabi tutulmuştur. Örneğin ele alınan STÖ'lerin ne faaliyetlerine ne de karşı karşıya kaldıkları sorunlara yeterince değinilip çözüm önerileri sunulmuştur. Makedonya'da bulunan Türk STÖ'leri ayrıntılı olmasa da ele alan diğer bir çalışma Fahri Türk ve Christoph Giesel tarafından ortaklaşa kaleme alınan "Makedonya Türkleri ve Türkçe"³ başlıklı kitap bölümüdür. Burada Makedonya'da faaliyet gösteren Türk STÖ'lerin genel bir manzarası çizilerek özellikle Türkçe öğretimde oynadıkları roller üzerinde durulmaktadır. Elinizde tutmuş olduğunuz bu çalışma ise yukarıda anılan eserlerden farklı olarak Makedonya'daki STÖ'leri karşılaştırmalı bir yöntemle Türkçe noktayı nazarından çözümleyerek, bu örgütlerin sorunlarına çözüm önerileri getirmeye çalışacaktır.

Tarihsel Arka Plan

Makedonya'nın Osmanlı idaresinden çıkmasından sonra Makedonya Türklüğü 1912 ilâ 1940 yılları arasında Sebat Futbol Kulübü (1924) ve Üsküp Türkleri Yardım Cemiyeti (1939) gibi bir takım STÖ'ler hayata geçirmiş olsalar da büyük ölçüde örgütsüz kalmışlardır. Gene aynı dönemde kurulan Yücel Örgütü (1942) özellikle 1991 sonrasında efsanevi bir söyleme bürünmüştür. Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında Yugoslavya hükümetinin Türkler üzerindeki baskıları hafifletmesiyle birlikte 1940'lı yıllarda; Zafer Kültür ve Spor Kulübü (1946), Murgovets Spor Kulübü (1947), Üsküp Türk Kültür ve Sanayi-i Nefise Cemiyeti (1948) ve Şefkat Derneği (1949) gibi örgütler hayata geçirilmiştir. Bu yıllarda kurulan derneklerin önemli bir kısmı kelebek ömürlü STÖ'ler olarak tarihe geçmiştir. Örneğin, Üsküp Türkleri Yardım Cemiyeti (1939) ve Zafer Cemiyeti (1946) daha 20. yüzyılın ikinci yarısına ulaşmadan kapatılmıştır. Daha sonraki

¹ Çayırılı Necati, Günümüz Makedonya Türkleri, <http://www.balturk.org.tr/gunumuz-makedonya-turkleri/>, ss.1-28, (08.02.2019), Çayırılı Necati, Makedonya'da Türk Kimliği ve Kültürünün Korunmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü, Eurasian House, Dosya No. 3, Yıl 2016, ss.1-16, <http://www.eurasianhouse.net/upload/makedonyada-turk-kimligi-38292.pdf>,(08.02.2019). İlk anılan makale doğrudan Makedonya'daki Türk STÖ'ler ile alakalı değildir. Ancak bu makalede yüzeysel de olsa Türk STÖ'ler hakkında bazı bilgiler verilmiştir. İkinci makale ise dipnot 2'de tam künyesi verilmiş olan makaleden türetilmiştir.

² Çayırılı Necati, Makedonya Türk Kimliği Bağlamında Makedonya'daki Türk Sivil Toplum Kuruluşları, Avrasya Etüdleri 48/2015-2, s.143-188.

³ Türk Fahri, Giesel Christoph, Makedonya Türkleri ve Türkçe, Fahri Türk (Der.) Balkanlarda Yaşayan Türk Azınlıkları ve Türkçeye Yönelik Dil Politikaları, Astana Yayınları, Ankara 2016, ss.129-177.

on yıllarda ise Türklerin kültürel ve sanatsal faaliyetlerinin merkezleri konumunda bulunan; Türk Yazarlar Cemiyeti (1950), Yeni Yol Kültür ve Güzel Sanatlar Derneği (1966), Kardeşlik Kültür ve Güzel Sanatlar Derneği (1968), Altın Parmaklar Derneği (1976), Mermeri Futbol Kulübü (1977) ve İzvari Futbol Kulübü (1984) adlı STÖ'ler faaliyet göstermişlerdir.⁴ Makedonya Türkleri kurulan bu örgütler vasıtasıyla kendi sanatlarını, kültürlerini ve dillerini koruyarak bu değerleri gelecek nesillere aktarmaya gayret etmişlerdir. Aşağıda görüleceği üzere 1991 öncesinde kurulan Türk STÖ'lerden sadece Yeni Yol Derneği günümüze ulaşabilmiştir. Ancak ne yazık ki böyle köklü bir geçmişe sahip olan derneğin Makedonya'daki Türk STÖ'lerin kutup yıldızı olması beklenirken, geçen uzun süre zarfında kurumsallaşmasını tamamlayarak diğer örgütlere örnek teşkil edemediği görülmektedir.

1991 öncesinde Makedonya Türklerinin kurmuş oldukları STÖ'ler arasında Yücel Teşkilatı hiç kuşkusuz çok önemli bir yere sahiptir. Yücel, Makedonya Türklüğünün geleceğinin tehdit altında bulunduğu bir dönemde Türk milliyetçisi insanlar tarafından yarı gizli bir örgüt olarak hayata geçirilmiştir. Cemiyete giriş tıpkı İttihat ve Terakki Cemiyetinde olduğu gibi Kuran-ı Kerim, Türk Bayrağı ve tabanca üzerine edilen yeminle başladığı için bu durum Yücel etrafında efsanevi söylemlerin üretilmesine neden olmuştur. Söz gelimi, yapılan yeminde “Türklük ve Türkiye Cumhuriyeti menfaatleri için gerekirse kanımın son damlasına kadar çarpışıp canımı vereceğim.”⁵ ifadesine yer verilmesi daha sonra Yücel'e karşı açılan davalarda örgüt mensuplarının “Türk ajanlığı” ile suçlanmalarına neden olmuştur. Bu şartlar altında 1945 yılından sonra Yücel Örgütü de Yugoslavya'da diğer direniş örgütlerinin karşı karşıya kaldığı akıbetten nasibini almakta gecikmemiştir. 1948 yılında gerçekleştirilen kısa süreli yargılamalardan sonra dört Yücel üyesi idama mahkûm olmuş yüz kadar mensubu ise çeşitli hapis cezalarına çarptırılmıştır. Makedonya'da ilk Türkçe yayın organı olan Birlik gazetesinin kurulması ve Üsküp Radyosu'nda ilk Türkçe yayının yapılması Yücel Örgütü'nün alacak hanesine kaydedilmesi gereken önemli girişimlerdir. Hatta Yücelciler Makedonya'da ilk Türk öğretmenler kuşağının yetiştirilmesinde de yeri doldurulamayacak bir rol oynamışlardır.⁶

1991 yılından sonra Yücelciler hem Makedonya'da hem de Türkiye'de düzenlenen konferanslar ve toplantılarda anılmaya başlanmıştır. Türkiye'de yaşayan Yücelcilerin aileleri Balkan Türklerinin kurmuş oldukları derneklerle işbirliği yaparak vaktinde Makedonya'da eziyet çekmiş veya idama mahkûm edilmiş olan aile bireyleri için mevlit törenleri düzenlerlerken, Makedonya'da ise Yücelciler Türk toplumunun gündemini belirlemeye devam etmektedirler. Yücel 2000'li yıllardan itibaren çeşitli etkinliklerle anılarak Makedonya Türk toplumunun gündemine getirilmeye başlanmıştır. Örneğin, haftalık Yeni Balkan gazetesi, 2018 yılı boyunca Yücelciler anısına “Yetmişinci yılında Yücelciler-Saygıyla Anıyoruz 1948-2018” manşetiyle yayımlanmıştır.⁷

⁴ Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Necati Çayırılı, Makedonya'da Türk Kimliği ve Kültürünün Korunmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü, Eurasian House, Dosya No. 3, Yıl 2016, ss.5-7. <http://www.eurasianhouse.net/upload/makedonyada-turk-kimligi-38292.pdf>, (01.02.2016).

⁵ Çayırılı Necati, Makedonya Türk Kimliği Bağlamında Makedonya'daki Türk Sivil Toplum Kuruluşları, Avrasya Etüdleri 48/2015-2, s.150.

⁶ Çayırılı Necati, Makedonya Türk Kimliği Bağlamında, s.51-52.

⁷ Yeni Balkan, Sayı 9, Yıl 1, 16 Nisan 2018. Gene Yeni Balkan gazetesinin 22 Şubat 2016 tarihli nüshasında “Yücelci Şehitlerimizi Rahmetle Anıyoruz” başlıklı bir makale yayımlanmıştır. Diğer yandan 2007 yılında Üsküp'te sokak ve cadde adlarının değiştirilmesi gündeme geldiğinde Türkler Yücelcilerden bazılarının isimlerinin caddelere ve sokaklara verilmesi gerektiğini dile getirmişlerdir (Yücelciler Unutulmasın, Balkan gazetesi, 29 Ocak 2007, s.3). Ayrıca 2006 yılında Makedonya Türkleri Yücel haftası düzenlemişlerdir. Balkan gazetesinin Yücel konusunu gündeme getirmesi bununla sınırlı kalmamış, Salih Murat ile Yücel

Makedonya Türk Sivil Toplum Teşkilatları Birliği

“Makedonya Türk Sivil Toplum Teşkilatları Birliği” (MATÜSİTEB), 25 sivil toplum örgütünün katılımıyla 24 Şubat 2003 tarihinde Üsküp’te Türk dernekleri arasında eşgüdümü ve işbirliğini sağlamak amacıyla bir çatı örgütü olarak hayata geçirilmiştir. Bu örgütün tüzel kişiliğe kavuşması ise Mart 2003’te Üsküp Mahkemesinde çıkan 1523 numaralı karar ile gerçekleşmiştir.⁸ Bu kuruluş tüzüğünde, “bağımsız, gönüllü, partiler üstü, kâr gözetmeyen ve Makedonya Cumhuriyeti vatandaşlarının kuruluşlarından oluşan bir sivil toplum teşkilatı” olarak tanımlanmaktadır. MATÜSİTEB’in amaçları arasında; Makedonya Türklerinin kültürel değerlerini tanıtmak, eğitim seviyelerini yükseltme, Makedonya’da sivil toplum anlayışının gelişmesine katkı sunma, Türk kadınlarının ve gençlerinin eğitim ve toplumsal seviyelerinin geliştirilmesi, eğitim kültür ve sanat alanlarında benzeri diğer örgütlerle işbirliği yapma gibi hususlar bulunmaktadır.⁹

Tablo 1: Kuruluşundan Günümüze MATÜSİTEB Başkanları

Başkan	Dönemi*	Mesleği
Sıdika Ağa	2003-2004	Öğretmen
Fadıl Hoca	2004-2007	Uluslararası Vizyon Üniversitesi Rektörü
Süleyman Baki	2007-2012	Kalkandelen Devlet Üniversitesi Şarkiyat Bölümü Öğretim Üyesi
Tahsin İbrahim	2012-2016	Matematik Öğretmeni (lise)/ Eğitim Uzmanı
Hüsrev Emin	2016- Günümüz	Türk Dili ve Edebiyatı Uzmanı

Kaynak: MATÜSİTEB’in 25.02.2019 tarihli e-mektup aracılığıyla vermiş olduğu bilgilere istinaden yazar tarafından oluşturulmuştur.

* MATÜSİTEB’in tüzüğüne göre başkanın görev süresi iki yıldır. Bir başkan en fazla iki kere üst üste seçilebilir. Sıdika Ağa’nın hizmet süresinin bir yıl olmasının nedeni bu başkanın görevdeyken vefat etmesinden ileri gelmektedir. Diğer başkanların görev sürelerindeki düzensizlikler ise seçimlerin siyasal ve toplumsal olaylardan etkilenilerek ertelenmesinden kaynaklanmaktadır.

Esasında MATÜSİTEB bir yandan Makedonya Türkleri arasında sosyo-kültürel, bilimsel ve ekonomik alanlarda işbirliği ve dayanışmanın pekişmesine gayret ederken, diğer yandan bu ülkede yaşayan milletlerle de söz konusu alanlarda işbirliğini amaçlamaktadır. Ayrıca Makedonya Türklerinin eğitim ve bilim alanında karşılaştığı sorunlara çözüm getirmek de MATÜSİTEB’in öncelikleri arasındadır.¹⁰ MATÜSİTEB Makedonya’daki diğer etnik grupların kurmuş oldukları STÖ’ler ile işbirliği yapmayı da programına almış durumdadır. Ancak uygulamada bunu başardığı pek söylenemez. Bu bağlamda yapılan işbirliği bazı bölgelerde insani yardımların dağıtılmasından öteye geçememiştir. Ayrıca Makedonya’da Osmanlı-Türk kültürüne yönelik olumsuz algıyı ortadan kaldırmak amacıyla kamuoyu oluşturmaya çalışan örgüt, bütün Balkan ülkelerinden gelen Türk öğrencilerin Üsküp’te Türkçe öğrenim görebileceği özel bir üniversitenin kurulması yönünde bir politika izlemiştir.¹¹

Örgütü üzerine yapılan “Yücel Bura Türklerinin Şanlı Tarihidir” başlıklı bir söyleşi yayımlamıştır. Hatta dört Yücel mensubunun idam tarihi olan 27 Şubat tarihi “Yücelcileri Anma Günü” olarak ilân edilmiştir (Salih Murat, Yücel Bura Türklerinin Şanlı Tarihidir, Balkan, 26 Şubat 2007, s.9).

⁸ MATÜSİTEB’in araştırma sorularına e-mail aracılığıyla verdiği cevap (1 Mart 2019, Saat 16:38).

⁹ MATÜSİTEB’in amaçları için ayrıntılı olarak bkz. 30.01.2010 tarihli ve 31/98 No’lu

MATÜSİTEB Tüzüğü, <http://matusiteb.org.mk/matusiteb-tuzugu/>, (31.01.2019).

¹⁰ <http://matusiteb.org.mk/misyon/>, 31.01.2019.

¹¹ <http://matusiteb.org.mk/vizyon/>, 31.01.2019.

Makedonya’da Türkçe eğitim denildiğinde MATÜSİTEB üzerine düşeni yapmaya azami gayret göstermektedir. Özellikle Türklerin dağınık halde yaşadıkları bölgelerde Türkçe öğretimine verilen destek kurumun internet sayfasında aşağıdaki şekilde dile getirilmektedir: “Doğu, Kuzey Batı ve Güney Makedonya’da yaşayan Türklerin karşılaştıkları anadilde eğitim, kültürel, sosyal ve ekonomik sorunlara karşı çözüm üretmek için projeksiyonlar geliştirilecektir.”¹² MATÜSİTEB bundan başka imkânları ölçüsünde Türkçe ve Türkçe eğimi desteklemek adına bir takım faaliyetler yürütmektedir. Bunlar arasında; mevcutlara ilâveten yeni Türkçe sınıflarının açılması için lobi faaliyetleri yürütmek, Türk okullarının fiziki kapasitelerinin artırılması ve/veya modern koşullarda yeniden inşasına yönelik çalışmalar, Türkçe ders kitaplarının hazırlanması amacıyla ilgili kurumlara raporlar sunmak, öğretmenler için kadro çalışmaları yapmak, Türkçe eğitim verilen okullarda eğitimin kalitesini takip etmek, Makedonya Türk toplumunun eğitim sorunlarının çözümüne yönelik bölgesel atölye çalışmaları düzenlemek, Türkçe kursları tertipleme ve Türk öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitim seminerleri düzenlemek gibi hususlar başı çekmektedir.¹³

Alan çalışmasında görüşme yapılan katılımcıların da belirttiği üzere MATÜSİTEB zaman zaman üyelerini proje yazımı konusunda bilgilendirmek amacıyla proje eğitim seminerleri düzenlemektedir. Örneğin bu yönde bir proje 21-25 Ekim 2015 tarihleri arasında Geleceğin Eğitimi Derneği, TİKA ve MATÜSİTEB gibi kurumların işbirliğinde Üsküp’te yapılmıştır. Söz konusu bu toplantıya STÖ temsilcilerinin yanı sıra öğretmenler ve öğrencilerden oluşan 55 kişilik bir grup katılmış ve onlara proje yazımı hakkında 30 saatlik bir eğitim verilmiştir.¹⁴

MATÜSİTEB’in mümkün mertebe Makedonya’da Türklerin yaşadıkları bölgeleri ziyaret ederek STÖ’lerin ve Türk toplumunun sorunlarını tespit etmeye ve sorun üretmeye gayret ettiği görülmektedir. Örneğin MATÜSİTEB, Tahsin İbrahim’in başkanlığı döneminde Ekim-Kasım 2015 tarihinde genelde Doğu Makedonya’da özelde ise Radoviş’in Türk köyleri olan Kocali ve Alikoç’ta incelemelerde ve temaslarda bulunmuştur.¹⁵ Esasında MATÜSİTEB Makedonya Türklüğünün meselelerine çözüm üreten önemli bir mercidir. Bu durum her fırsatta dile getirilmektedir. Örneğin, MATÜSİTEB’in mevcut Başkanı Hüsrev Emin’in girişimleriyle 2018 yılında Kırçova’da Türkçe eğitimde yaşanan sorun ve Ustrumca’da Türkçe sınıflara öğretmen tahsisi gibi konular Türklerin lehine olacak şekilde çözüme kavuşturulmuştur.¹⁶

MATÜSİTEB ayrıca Türk kültürü, sanatı ve dili üzerine yapılan yayınlara da katkı sunmaktadır. Bu kurumun desteklediği kitap yayınları arasında; Fatih Murtezan’ın “Makedonya’da Yönetimsel Değişim ve Yerel Yönetimler” ve Fahri Ali’nin “Ben’lerle Boğuşma” başlıklı çalışmaları yer alırken, konferans yayınları arasında ise Mayıs 2009’da okuyucularla buluşan “Uluslararası Türk Halk Kültürü Sempozyumu” bildirimleri dile getirilebilir.¹⁷

¹² <http://matusiteb.org.mk/vizyon/>, 31.01.2019.

¹³ MATÜSİTEB’in araştırma sorularına e-mail aracılığıyla verdiği cevap (1 Mart 2019, Saat 16:38).

¹⁴ <http://matusiteb.org.mk/matusitebde-proje-egitimi-programi-duzenlendi/>, 31.01.2019.

¹⁵ <http://matusiteb.org.mk/matusitebden-radovis-ziyareti/>, <http://matusiteb.org.mk/matusitebden-dogu-makedonya-ziyareti/>, 31.01.2019.

¹⁶ MATÜSİTEB’in araştırma sorularına e-mail aracılığıyla verdiği cevap (1 Mart 2019, Saat 16:38).

¹⁷ <http://matusiteb.org.mk/matusitebin-kitap-brosur-yayinlari/31.01.2019>.

1991'den Sonra Kurulan Sivil Toplum Örgütleri

MATÜSİTEB'in verdiği bilgilere istinaden kuruluş tarihleri tespit edilebilen toplam 49 STÖ'nün 42'si 2000'li yıllarda kurulmuş iken, sadece altı adet dernek 1990'lı yıllarda faaliyete geçmiştir. Bunların içinden ise beş adedinin kuruluş tarihi 1999 yılıdır. Makedonya'da Türklere ait STÖ'lerin ezici çoğunluğunun 2000'li yılların ikinci yarısında hayata geçirildiği görülmektedir. MATÜSİTEB'e üye olan derneklerden sadece Üsküp'te bulunan Yeni Yol Derneği (1948) Yugoslavya döneminde faaliyete başlamıştır.¹⁸ 2000'li yıllarda kurulmuş olan STÖ'lerin sayısındaki artışta hiç kuşkusuz Türklerin kendi kültür ve dillerini muhafaza etme hususunda göstermiş oldukları bilinçlenmenin yanı sıra, TİKA fonlarından proje koparabilmek amacıyla kurumsallaşmaya gitme isteği de önemli bir rol oynamıştır.

Tablo 2: Türk Derneklerinin Coğrafi Dağılımı

Şehir/Kasaba	STÖ Adedi	
	Mayıs 2014	Ekim 2018
Üsküp	15	12
Gostivar	13	10
Radoviş	6	3
Kırçova	4	4
Resne	3	2
Kalkandelen	3	2
İştıp	2	1
Yeni Doyran	2	1
Ustrumca	2	2
Debre	2	4
Pirlepe	2	1
Ustruga	2	1
Mavrova/Rostuşe	2	-
A.Koliçani/Studenıçani	-	2
Diğer	7*	6**
Toplam	65	51

Kaynak: yazar tarafından oluşturulmuştur.

[(<http://matusiteb.org.mk/teskilatlanma/matusitebin-faal-uyeleri/>), (01.02.2016) ve MATÜSİTEB tarafından 2 Ekim 2018 tarihinde E-mail aracılığıyla iletilmiş olduğu güncel üye listesi]].

* Bu STÖ'ler; Valandova-Çalıkli, Manastır, Pehçova-Tsrnik, Vasilovo-Gradoşor, Novak Merkez Jupa, Konçe, A. Koliçani Studeniçani gibi şehirlerde ve kasabalarda kurulmuştur.

** Bu STÖ'ler ise; Valandova/Çalıkli, Manastır, Merkez Jupa/Novak, Vasilovo/Gradoşor, Skudrinje ve Konçe gibi yerleşim yerlerinde bulunmaktadır.

MATÜSİTEB'in istatistiki verilerine göre, Makedonya'da Mayıs 2014 itibarıyla toplam 65 STÖ bulunurken, Ekim 2018'de bu örgütlerin sayısının 51'e gerilediği görülmektedir.¹⁹ 2014 yılında bu STÖ'lerden 28 adedi, diğer bir ifadeyle yüzde 43,07'si Makedonya Türklerinin yüzde 29,6'sının yaşadığı Üsküp ve Gostivar şehirlerinde faaliyet göstermiştir. Buna karşılık 2018 yılında söz konusu şehirlerde 22 adet (%43,13) Türk STÖ bulunuyordu. 2018 yılında hem Makedonya genelinde hem de Üsküp ve Gostivar gibi şehirlerde Türk STÖ sayısı azalmış olsa da oransal olarak bakıldığında söz konusu iki şehrin STÖ sayısı bakımından üstünlüklerini korudukları görülmektedir (bkz. Tablo 2).

¹⁸ MATÜSİTEB tarafından 11.02.2016 tarihli e-mektup ile verilen istatistiki bilgiler.

¹⁹ Çayırli tarafından 2015 yılı itibarıyla Makedonya'da bulunan Türk STÖ sayısı MATÜSİTEB'e kayıtlı olmayanlarda dâhil 127 olarak verilmektedir (Çayırli, Makedonya'da Türk Kimliği Bağlamında, s.153).

Tablo 3: Türk Derneklerinin Faaliyet Alanları

Faaliyet Alanı	STÖ Adedi	
	Mayıs 2016	Ekim 2018
Eğitim, Kültür, Sanat ve Spor	24	27
(Sosyal) Kültür, Folklor ve Yardımlaşma	13	2
Kültür ve (Yardımlaşma)	7	6
Kadın	4	5
Sosyal Yardımlaşma	3	4
Mesleki	2	2
Gençlik/Eğitim	2	1
Çocuk/egitim	2	-
Spor	-	2
Diğer	2	2
Toplam*	59	51

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur (MATÜSİTEB'nin 11.02.2016 ve 02.10.2018 tarihlerinde e-mektup aracılığıyla verdiği istatistiki bilgiler)

* Esasında MATÜSİTEB'e kayıtlı STÖ'lerin sayısı 2016 yılı itibarıyla 65 idi. Bunların içinden altısının faaliyet alanı net bir şekilde tespit edilemediğinden bu tabloda dikkate alınmamıştır.

Tablo 3'e bakıldığında Makedonya'da kurulan Türk derneklerinin önemli bir bölümünün eğitim, kültür, sanat, yardımlaşma ve spor ağırlıklı kuruluşlar oldukları görülmektedir. Diğer bir ifadeyle bu ülkede faaliyet gösteren Türk derneklerinin yüzde 72,3'ü kültür, sanat, spor ve yardımlaşma konularına eğilmiş örgütlerdir. Sayıları az da olsa kadınlara (4), gençlere (2) ve çocuklara (2) hitap eden dernekler yok değildir (bkz. Tablo 3).

Diğer yandan kadınların toplumsal hayattaki rollerinin artırılmasına ve kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasına gayret eden kadın dernekleri faaliyet göstermektedir. Bunlar arasında; Işık (2003), Makedonya Türk Kadınlar Teşkilatı MATÜKAT (2007), Kadın Hakları Derneği ATA KAD (2016), Makedonya Türk Kadınları Dostluğu ve Derya Makedonya Türk Kadınlar Derneği (1999) gibi kadın dernekleri bulunmaktadır.²⁰ Ancak kadın dernekleri arasında aşağıda görüleceği üzere en faal olanı Derya Derneğidir. Günümüzde MATÜSİTEB'e kayıtlı olan diğer üç kadın STÖ ise 2000'li yıllarda faaliyete geçmiştir. Bunların uzun ömürlü olup olmayacaklarını zaman gösterecektir. Bu örgütler ise; Drita Karahasan yönetiminde Dostluk Derneği, Zinneta Bilaloğlu idaresinde Işık Derneği (2003) ve Semiha Saraç liderliğindeki MATÜKAT (2007) şeklinde sıralanabilir.

Üsküp

Makedonya'daki Türk STÖ'lerin ezici çoğunluğu başkent Üsküp'te kümelenmiş bulunmaktadır. Buradaki dernekler, güç merkezlerine daha yakın olduklarından ülkenin diğer bölgelerinde bulunan STÖ'lere göre daha faaldirler. Ancak bu şehirde Ekim 2018 itibarıyla bulunan 12 derneğin tamamının işlevsel olduğunu söylemek mümkün değildir. Bütün avantajlarına rağmen Üsküp'teki STÖ'ler de ülkenin diğer bölgelerinde faaliyet gösterenler ile benzer sorunlar yaşamaktadır. Bu bağlamda son yıllarda Makedonya'da Türk STÖ'lerin niceliksel olarak azalmasını Üsküp özelinde de gözlemlemek mümkündür. Örneğin Üsküp'te Mayıs 2014'te MATÜSİTEB'e kayıtlı toplam 15 STÖ bulunurken, bundan dört yıl sonra Ekim 2018'de bu sayı 12'ye gerilemiştir (Bkz. Tablo 2).

²⁰ Çayırılı, Makedonya'da Türk Kimliği ve Kültürü, ..., ss.10-11.

Derya Derneği

Suzana Musli tarafından idare edilen Derya Derneği Türk kadınlarını bilinçlendirmek ve onların toplumdaki mevkilerini yükseltmek amacıyla 28 Eylül 1999 tarihinde Üsküp'te kurulmuştur.²¹ Makedonya genelinde üye sayısı 200 ilâ 300 civarında değişen Derya Derneğinin etkinliklerine Türk kadınlarının yanı sıra Arnavut, Boşnak ve Roman hemcinsleri de katılmaktadır. Kadınların becerilerini artırmak için el işi ve boncuk sanatları üzerine çeşitli kurslar düzenleyen dernek, 2014 yılından bu yana Gölcük Belediyesi tarafından desteklenmektedir. Ayrıca Musli'nin sözlerine bakılacak olursa, Gölcük Belediyesi toplam olarak iki kereye mahsus olmak üzere dört kadın eğitmen göndermek suretiyle bu dernek bünyesinde sekizer gün eğitim vermiştir. Kadınlara sağladığı destek eğitim faaliyetleriyle sınırlı kalmayan Derya Derneği şiddet mağduru kadınları birkaç gün kendi mekânlarında misafir ederek onlara yardımcı olmaktadır.²² Bu bağlamda Derya Derneği ayrıca aile içinde kadına yönelik şiddetin önlenmesi için somut projelere de imza atmaktadır. Örneğin, 2016 yılında Makedonya Hükümeti Genel Sekreterliği tarafından desteklenen "Kadınlara Yönelik Aile İçi Şiddet Hakkındaki Yasal Düzenlemeleri Tanıtma" adlı proje Çayır Belediyesi sınırlarında yaşayan 18 ilâ 60 yaş arasındaki farklı etnik topluluklara mensup kadınları aydınlatmak amacıyla gerçekleştirmiştir. Bu projenin hedefi aşağıdaki ifadelerle ortaya konmuştur: "Toplumu aile içinde kadına yönelik şiddet hakkında bilinçlendirerek yasalar çerçevesinde gereken önlemlerin alınmasına katkıda bulunmaktır. Bu proje katılımcı kadınları, aile içi şiddet hakkında bilinçlendirerek şiddete uğramaları halinde ne yapmaları gerektiğini yani bu konuda onları yasal hakları hususunda bilgilendirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca katılımcılara aile içi şiddeti önlemeye yönelik yasal düzenlemeler tanıtılmıştır."²³ Derya Derneği gene şiddete ve ayrımcılığa maruz kalan kadınları yasal düzenlemeler (şiddete maruz kalan kadınların yasal hakları, başvuruda bulunabileceği kurumlar) hakkında bilinçlendirmek amacıyla 2014 yılında Çayır ve Gazibaba belediyelerinde 18 ilâ 55 yaşları arasındaki kadınlara yönelik başka bir proje yürütmüştür. Bu proje Makedonya hükümeti tarafından finanse edilmiştir.²⁴

Faal bir sivil toplum lideri olan Musli 2000 yılından bu yana Amerika Birleşik Devletleri, Norveç, Hollanda ve İsveç büyükelçiliklerinden yardım aldığı gibi Makedonya belediyelerinden de maddi destek bulabilmektedir. Örneğin, Çayır Belediyesi, Derya Derneğini kuruluşundan bu yana maddi olarak destekleyen kurumlar arasında yer almaktadır. Ayrıca Musli, Makedonya'daki Türk kuruluşlarından da destek alabilmektedir. Söz gelimi, Makedonya Halk Bankası bu derneğe 2016'dan bu yana 3-4 kez maddi yardım yapmıştır. Diğer yandan uluslararası projelerde yer alma hususunda maharetli olan Derya Derneği projelerin yürütülmesinde diğer STÖ'ler ile işbirliğini önemseyen bir örgüttür. Örneğin, Derya Derneği, Doyran'da bulunan ve diğer bir kadın örgütü olan Işık Derneğine bir projenin yürütülmesini tevdi ettiği gibi bu konuda eğitim vermeyi de ihmal etmemiştir. Bunların haricinde Makedonya'daki diğer kadın örgütleriyle sıkı bir ilişki içerisinde olan Derya Derneği üyesi olduğu Makedonya Kadın Lobisinin girişimleriyle 2000, 2004 ve 2014 yıllarında olmak üzere toplam üç kez Makedon parlamentosunda kadın milletvekili oranlarının %30'a çıkarılması için yasa teklifi önermiştir. Bu girişimler sonucunda bu

²¹ MATÜSİTEB'in 02.10.2018 tarihlerinde e-mektup aracılığıyla verdiği istatistiki bilgiler.

²² Derya Derneği Başkanı Suzana Musli ile 29 Eylül 2018 tarihinde Üsküp'te yapılan görüşme.

²³ Kadınlara Yönelik Aile İçi Şiddet Hakkındaki Yasal Düzenlemeleri Tanıtma Broşürü Üsküp, 2016.

²⁴ Türk Kadınlara Yönelik Aile İçi Şiddete Hayır Broşür Üsküp, 2014.

teklif kabul edilmiş ve günümüzde parlamentodaki kadın milletvekili oranı %40'lara çıkmış bulunmaktadır.²⁵

Derya Derneğinin yürütmüş olduğu uluslararası projelere örnek olarak Almanlarla birlikte yapılan ve toplam değeri 300.000 avro olan “Azınlık Toplumlarında Kadınların Yeterliliği” başlıklı proje gösterilebilir. Bu projeye Uluslararası Birlik (Internationaler Bund) adlı Alman kuruluşunun Württemberg şubesinin haricinde Makedonya'dan WF-Tetova ve Civil Toplum IRHOM-TOPAANA gibi kadın örgütleri katılmışlardır. AB tarafından finanse edilen bu proje Makedonya'daki etnik azınlıklara mensup kadınların istihdam şanslarının yükseltilmesi amacı gütmektedir. Esas itibarıyla kadınların mesleki yeterliliklerinin artırılmasına yönelik bu projenin hedefleri arasında; etnik azınlıklara mensup kadın işsizlerin tespit edilmesi, azınlıklara mensup kadınların çalışma hayatına girişlerinin kolaylaştırılması, kadın girişimcileri destekleme ve işletmelerde kadın istihdamı konusunda kamuoyunu bilinçlendirme gibi hususlar bulunmaktadır. Ayrıca kadınların kariyer planlamalarını desteklemek amacıyla Üsküp, Radoviş ve Kalkandelen gibi yerlerde 12 hafta süren Arnavutça, terzilik, kuaförlük, okuma yazma ve bilgisayar kursları düzenlenmiştir.²⁶ Derya Derneği söz konusu projenin haricinde 2017 yılında Evet Vakfı (Yes Foundation), MIRA Vakfı, Avro Zentar ve Milenyum adlı kuruluşlarla işbirliğine giderek Çayır Belediyesi sınırları içinde yaşayan genç kadınları nasıl kendi kendilerinin patronu olabilecekleri hususunda bilgilendirmeyi amaçlayan bir projeye ortak olmuştur. Bu sertifika programında kadınlar girişimciliğe özendirilmiş, iş yeri açılırken izlenmesi gereken bürokratik süreç ve kredi başvuru işlemleri anlatılmış ve katılımcılar iş hayatında kadınlara yönelik önyargılar hakkında bilinçlendirilmeye çalışılmıştır.²⁷

Derya Derneği yukarıda sayılan projelerin haricinde, 2016 yılında Üsküp Belediyesinin desteğiyle iç hastalıklarla özellikle meme kanseriyle mücadele konusunda şehrin çeşitli yerlerinde stantlar açarak kadınları bilgilendirmeyi amaçlayan başka bir proje daha gerçekleştirmiştir. Bu proje kapsamında kadınların, genelde kadın hastalıklarına özelde ise meme kanserine karşı özellikle 40 yaşından sonra ilgili testleri yaptırmak suretiyle önlem almaları gerektiğinin önemi üzerinde durulmuştur. Bu projeye doğrudan 500 kişi katılmış olsa da çarpan etkisi dikkate alındığında en az 2.000 kadının kadın hastalıkları ve tedavi süreçleri hakkında bilgilendirildiği düşünülmektedir.²⁸

Makedonya Atatürkçü Düşünce Derneği

Başkanlığını Halil Abdullah'ın yaptığı Makedonya Atatürkçü Düşünce Derneği 23 Mart 2006 tarihinde Üsküp'te hayata geçirilmiştir. Hâlihazırda Gostivar'da bir şubesi bulunan bu derneğin Radoviş'te de bir şubesinin açılması planlanmaktadır. Atatürkçü düşüncenin yaygınlaşması için faaliyetlerde bulunan bu STÖ aynı zamanda Türk kültürünün korunmasını da öncelikleri arasına almıştır. Bu amaca yönelik olarak Türk tarihi, Atatürk ve Türk büyükleri hakkında çeşitli konferanslar düzenlenmektedir. Örneğin, Türk büyüklerini anma toplantıları çerçevesinde Türkiye'den davet edilen akademisyenlerin katılımıyla Üsküp'te Yahya Kemal Şiir Şöleni gerçekleştirilmiştir.²⁹

Halil Abdullah son yıllarda Makedonya'da Türk STÖ'lerin sayısal olarak azalmasını bir nevi ayıklanma olarak nitelendirmektedir. Diğer bir ifadeyle Makedonya'da

²⁵ Derya Derneği Başkanı Suzana Musli ile 29 Eylül 2018 tarihinde Üsküp'te yapılan görüşme.

²⁶ Azınlık Toplumlarında Kadın Yeterliliği, Operational Programme for Human Resources Development 2007-2013 Broşürü

²⁷ Etnik Gruplara Mensup Genç ve Yetişkin Kadın Girişimciler Broşürü 2017.

²⁸ Etnik Gruplara Mensup Kadınlarda İç Hastalıklara Karşı Mücadele Broşürü, Üsküp 2016.

²⁹ Atatürkçü Düşünce Derneği Başkanı Halil Abdullah ile 25 Eylül 2018 tarihinde Üsküp'te yapılan görüşme.

bulunan Türk STÖ'ler içerisinde başarısız olanlar toplumsal hayattan çekilmek durumunda kalmışlardır. Abdullah her ne kadar Üsküp ve Gostivar'da tersi bir durum yaşandığını belirtmiş olsa da aynı ayıklanmanın söz konusu iki şehirde de meydana geldiği görülmektedir (bkz. Tablo 1).

Makedonya'daki Türk toplumunun birçok sorunla karşı karşıya olduğunu belirten Abdullah, bunların başında halkın siyasallaşmış olmasının geldiğini belirtmektedir. Makedonya Türkleri, Türkiye'de cereyan eden siyasal olaylardan derinden etkilendikleri için yaşadıkları ülkedeki sorunlara karşı yeterince ilgi gösterememektedirler. Bundan dolayı Makedonya Türk toplumu, Türkiye'de hüküm süren mevcut siyasal ideolojiler doğrultusunda üç siyasal parti tarafından parçalanmış vaziyettedir. Bu siyasal partilerin ise halk tabanında güçlü bir destekleri bulunmamaktadır. Abdullah, Atatürkçü Düşünce Derneğinin Makedonya kamuoyunda Türk kültürüne ve Türklüğe karşı yapılan saldırılara cevap verdiğini belirtmektedir. Türkiye'nin Makedonya'da Arnavutlara endeksli politikasının doğru olmadığını altını çizen Abdullah, Türk hükümetinin Makedonya Türklerine Arnavutları desteklemeleri yönünde telkinde bulunduğunu belirtmektedir. Arnavutların Türkleri asimile etmeye çalıştığını belirten Abdullah ayrıca bu etnik grubun kendilerini dışladığını ve ötekileştirdiğini de vurgulamaktadır.³⁰

Türkiye'den yeterli desteği alamadıklarını vurgulayan Abdullah istenen seviyede olmasa da bazı kurum ve kuruluşlarla ilişkiler kurduklarını söylemektedir. Söz gelimi, Edirne Belediyesi 2015 yılında bütün masrafları üstlenerek bu dernekten bir grubu Edirne'ye davet etmiştir. Bunun haricinde Abdullah, Balçova, Dikili, Sarıyer, Nilüfer (Bursa) ve Çankaya belediyelerinden destek gördüklerini sözlerine eklemiştir.³¹

Gostivar

Gostivar, Üsküp'ten sonra en fazla Türk STÖ'sünün bulunduğu şehir olma özelliğine sahiptir. Bu bölgede alan çalışması kapsamında mercek altına alınan örgütler arasında; Abdülhakim Hikmet Doğan Eğitim Kültür ve Sanat Merkezi (ADEKSAM), Milenyum Derneği, Genç Kalemler Derneği ve Namık Efendi Derneği bulunmaktadır. Her ne kadar kâğıt üzerinde on adet STÖ varlığını sürdürüyor gözükse de uygulamada sadece söz konusu bu dört STÖ'nün esamisi okunmaktadır. Bunların içerisinde de aşağıda görüleceği üzere hiç kuşkusuz ADEKSAM'ın önemli bir yeri vardır. Makedonya'da Türk STÖ'ler denildiğinde Gostivar'ın öne çıkmasının nedeni ADEKSAM Başkanı Tahsin İbrahim'in de vurguladığı gibi bu bölgenin Makedonya Türk seçkinlerinin önemli bir bölümünü bünyesinde barındırmasıdır. Örneğin, Gostivar Türkçe eğitimde Yugoslavya döneminde de temayüz etmiş bir şehirdi. Bu şehirde ayrıca ADEKSAM'a üye olmayan dernekler de bulunmaktadır. Bunlardan birisi Sabit Yusuf Kültür ve Sanat Derneği adlı oluşumdur.³²

³⁰ Atatürkçü Düşünce Derneği Başkanı Halil Abdullah ile 25 Eylül 2018 tarihinde Üsküp'te yapılan görüşme.

³¹ Atatürkçü Düşünce Derneği Başkanı Halil Abdullah ile 25 Eylül 2018 tarihinde Üsküp'te yapılan görüşme.

³² Bu dernek 2015 yılında Sabit Yusuf'un oğlu İlker Yusuf tarafından hayata geçirilmiştir. Sabit Yusuf Gostivar'ın yetiştirmiş olduğu önemli bir şair ve yazar olarak temayüz etmiştir. Üye sayısı takriben 45 civarında olan bu dernek edebiyata istidatlı gençlere şiir ve öykü yazımında öncülük etmektedir. Derneğin düzenlemiş olduğu Sabit Yusuf'u anma etkinliklerine genellikle edebiyatla ilgilenen gençler katılmaktadır (Makedonya'da 25-29 Eylül 2018 tarihleri arasında yapılan alan çalışması notları).

Abdülhakim Hikmet Doğan Eğitim Kültür ve Sanat Merkezi

Abdülhakim Hikmet Doğan³³ Eğitim Kültür ve Sanat Merkezi (ADEKSAM) 17 Ekim 1997 tarihinde Gostivar’da kurulmuştur. Tahsin İbrahim’in verdiği bilgilere göre, toplam üye sayısı 1.600 olan ADEKSAM’ın faal üye sayısı ise 700 ilâ 720 civarındadır. Derneğin faaliyetleri adından da anlaşılacağı üzere eğitim, kültür ve sanat alanlarına yöneliktir. ADEKSAM, 1996 yılında Dernekler Kanunu’nda yapılan değişiklikten sonra hayata geçirilmiş ve Makedonya Türklüğünün haklarını savunmaya başlamıştır.³⁴ Günümüzde ADEKSAM’ın başkanlığını 2009 yılından bu yana bir dönem MATÜSİTEB’i de yönetmiş olan deneyimli sivil toplumcu Tahsin İbrahim³⁵ yapmaktadır. ADEKSAM’ın kurumsallaşmasında Fadıl Hoca hiç kuşkusuz yeri doldurulamayacak bir rol oynamıştır.

Tablo 4: Kuruluşundan Günümüze ADEKSAM Başkanları

Başkan	Dönemi	Mesleği
Hamdi Hasan	1997-2001	Akademisyen Türk Dili ve Edebiyatı
Fadıl Hoca	2001-2005	Akademisyen Türk Dili ve Edebiyatı
Beytullah Muça	2005-2009	Lise Öğretmeni (Matematik)
Tahsin İbrahim	2009-Günümüz	Lise Öğretmeni (Matematik)

Kaynak: Yazar tarafından (11 Şubat 2019, Saat 19.40) tarihinde Tahsin İbrahim tarafından E-mail aracılığıyla verilen bilgilere istinaden oluşturulmuştur.

Esasında başkanların mesleklerine bakıldığında ADEKSAM’ın Makedonya Türklüğünün eğitim hayatındaki önemi daha iyi anlaşılmaktadır (bkz. Tablo 4). Görüldüğü üzere idaresinde eğitimcilerin önemli bir ağırlığı olan ADEKSAM bünyesindeki yönetim kurullarında eski (%51) ve yeni (%49) yöneticilerin dengeli olmasına dikkat edilmektedir. Esasında bu durum derneğin başarı sırrını da ifşa etmektedir.

Makedonya’da hiçbir STÖ Türkçe eğitim ve Türkçe dil kursları düzenleme hususlarında ADEKSAM ile boy ölçüşemez. ADEKSAM, eğitime verdiği önemi, daha dernek kurulur kurulmaz özellikle ortaöğretim öğrencilerine yönelik ciddi ve gittikçe kurumsallaşan esaslı bir burs programı ihdas etmek suretiyle derinden hissettirmiştir. Bu burs programının finansmanı tamamen Gostivarlı zenginler ve hayırsever işadamları tarafından sağlanmaktadır. İbrahim’in verdiği bilgilere göre ilkin Türklerin yaşadıkları coğrafyalar tespit edilerek bu bölgelerde yaşayan soydaşlara Türkçe eğitim hizmeti götürme gayreti içerisine girilmiştir. Örneğin Türkçe, Radoviş’te eğitim dili olarak desteklendiği gibi Torbeş çocuklara Türkçe öğretilmesi de öncelikli bir görev olarak addedilmiştir. Bir başka örnek olarak ise Kırçova’da yaşayan ilköğrencilerinin

³³ Abdülhakim Hikmet Doğan 1881 ilâ 1955 yılları arasında yaşamış olan Gostivarlı bir eğitim neferidir. İlk ve Ortaokulu memleketinde tamamladıktan sonra 16 yaşında eğitimine devam etmek için İstanbul’a gitmiştir. Tam olarak bilinmemekle birlikte bu şehirde Darülmualim Mektebine devam ettiği zannedilmektedir. Daha sonra eğitimini yarıda bırakarak Gostivar’a dönen Abdülhakim burada Türkçe öğretmenliği yapmıştır. Birçok eseri bulunan Abdülhakim Türkçenin Arapça veya Latin alfabelerinden hangisiyle yazılmasının daha uygun olacağına dair bir de risale kaleme almıştır. Ana dili olan Türkçenin haricinde Arnavutça yazılmış kitapları ve risaleleri de vardır (Abdülhakim hakkında ayrıntılı olarak bkz. ADEKSAM İnternet Sayfası, <https://adeksam.mk/hakkimizda/abdulhakim-hikmet-dogan-kimdir/>, 28.01.2019).

³⁴ ADEKSAM Başkanı Tahsin İbrahim ile 26 Eylül 2018 tarihinde Gostivar’da yapılan görüşme.

³⁵ Mesleği matematik öğretmenliği olan Tahsin İbrahim STÖ konularında deneyimli ve kendisini yetiştirmiş bir seçkindir. İbrahim daha 2000 yılında Makedonya’da Üsküp merkezli olarak Atatürk veya Balkan adlarından birini taşıyacak bir vakıf üniversitesi kurma girişimi başlatmıştır. Bu projeyi gerçekleştirmek için beş yıl etkin bir mücadele yürütmüştür. Bu çabaların bir ürünü olarak daha sonraları Üsküp’te Türkiye’nin desteğinde Balkan Üniversitesi adıyla bir eğitim kurumu hayata geçirilmiştir.

Gostivar'a getirilerek Türkçe eğitim verilmesi gösterilebilir. ADEKSAM tarafından Kırçova bölgesinden gelen gençlere yönelik olarak 7-8 yıl boyunca Türkçe kursları düzenlenmiştir. Ayrıca bu dönemde Türkiye'ye yükseköğrenim görmek amacıyla mümkün mertebe birçok öğrenci gönderilmiştir. Diğer yandan TİKA ise 2006 yılından sonra Gostivar'da Türkçe kursları düzenlemeye başlamıştır. ADEKSAM kuruluşunu müteakiben velilerden imza toplayarak Makedon okullarında Türkçe eğitim verilmesine katkı sunmaya çalışmıştır. İbrahim'e göre Makedonya genelinde Gostivar'ın Türkçe eğitim alanında öne çıkmasının temel nedeni, bu şehrin daha Yugoslavya döneminde eğitime önem veren bir bölge olarak temayüz etmesinden kaynaklanmaktadır.³⁶

Bu kuruluşun Türkçe eğitime vermiş olduğu önem aşağıdaki ifadelerde kendini göstermektedir: “[...] anaokullarından başlayarak ilkokul, lise ve üniversite seviyesine kadar Türk eğitim sorunlarının incelenmesi ve sorunlar hakkında çözüm üretilmesine gayret göstermektedir. Ayrıca Türk dili üzerine eğitim yapan okullara öğrenci temin etmek[...] Türkçe kurslarının düzenlenmesi gibi etkinlikler de gerçekleştirilmektedir. Atatürk Balkan Üniversitesinin kurulması [...] Makedonya eğitim sistemine Türklerin katılım oranı gibi tasarı ve hazırlanan raporlarla da dikkat çekmektedir.”³⁷

ADEKSAM Makedonya'nın çeşitli bölgeleriyle irtibat kurarak oralarda yaşayan Türklerin Türk tarihinden ve kültüründen gelen isimler altında sivil toplum örgütlenmelerine gitmelerini teşvik etmiştir. Bu örgütlerde bulunulurken söz konusu derneklerin ADEKSAM'a bağlı yapılar olarak şekillenmemelerine özel bir önem verilmiştir. Bu derneğin yönlendirmeleri ve yardımları doğrultusunda diğer bölgelerde hayata geçirilen derneklerin kuruluş işlemlerinin yerine getirilmesinde Avukat Salih Murat adeta danışmanlık görevi yapmıştır. ADEKSAM Doğu Makedonya'da Türkçeyi unutmuş bölgelerdeki öğrencilere bir yandan kırtasiye yardımı yaparken diğer yandan da bölgeden 130 öğrenciye burs dağıtmıştır.³⁸

³⁶ ADEKSAM Başkanı Tahsin İbrahim ile 26 Eylül 2018 tarihinde Gostivar'da yapılan görüşme.

³⁷ Çayırılı, Makedonya'da Türk Kimliği ve Kültürü..., ss.10-11.

³⁸ ADEKSAM Başkanı Tahsin İbrahim ile 26 Eylül 2018 tarihinde Gostivar'da yapılan görüşme.

Tablo 5: ADEKSAM'ın Vermiş Olduğu Öğrenim Bursları (1998-2019)

Dönem	Ortaöğretim	Üniversite	Toplam
1998-1999	15	11	26
1999-2000	5	18	23
2000-2001	46	21	67
2001-2002	43	29	72
2002-2003	16	30	46
2003-2004	57	34	91
2004-2005	45	16	61
2005-2006	71	---	71
2006-2007	80	---	80
2007-2008*	88	13	101
2008-2009*	87	9	96
2009-2010	73	10	83
2010-2011	92	7	99
2011-2012	105	11	116
2012-2013	80	15	95
2013-2014	87	8	95
2014-2015	71	10	81
2015-2016	94	15	109
2016-2017	108	7	115
2017-2018*	76	39	115
2018-2019	56	58	114
Toplam	1.395	361	1.756

Kaynak: ADEKSAM İnternet Sayfası, Burslar, <https://adeksam.mk/>, 28.01.2019.

* Bu yıllara ait veriler ADEKSAM'ın internet sayfasında bulunmamaktadır. Söz konusu veriler Tahsin İbrahim tarafından elektronik posta aracılığıyla tamamlanmıştır (Tahsin İbrahim E-mail 11 Şubat 2019, Saat 19.40)

ADEKSAM'ın kuruluşundan iki yıl sonra 1998-1999 eğitim-öğretim yılında vermeye başladığı burslar her ne kadar ilk yıllarda mütevazı bir görünüm arz etse de özellikle 2006-2007 eğitim-öğretim yılından itibaren 80 öğrencinin altına inmemiştir. 1998 ilâ 2019 yılları arasında ortaöğretim ve üniversite öğrencilerine toplam olarak 1.756 adet burs tahsis edilmiştir (Bkz. Tablo 5). Bunlardan aslan payını 1.395 öğrenciyle ortaöğretim öğrencileri almıştır. Diğer bir ifadeyle verilen bursların %79,4'ünü ortaöğretim öğrencileri alırken geri kalan %20,6'sı ise üniversite öğrencilerine verilmiştir. Bu bağlamda derneğin burs politikasının öncelikli olarak ortaöğretim çağındaki çocukların iyi bir temel eğitim almalarını sağlamak yönünde olduğu göze çarpmaktadır.

Milenyum Derneği

Milenyum Derneği, 1993 yılında hayatiyet kazanmış olan Vrapçište Gençlik Vakfının 1999 yılında yeni bir ad altında toplumsal arenaya çıkmış halidir. Tam teşekküllü adı “Toplumu Kalkındırma Merkezi Milenyum” olan bu kurumun amaçları derneğin bilgilendirme broşüründe aşağıdaki ifadelerle ortaya konmaktadır: “Herkes için eğitim konusunda fırsat eşitliği sağlamak ve mevcut eğitim koşullarını güçlendirmek, Makedonya'daki Türk toplumunun kültürel ve tarihi mirasını korumak ve canlı tutmak, Çocukları ve gençleri daha üst bir seviyeye ve bir araya getirmek için yaygın eğitim yöntemleri kullanmak ve Makedonya'da azınlık ve insan haklarını, uluslararası standartlar çerçevesinde uygulanır ve saygı duyulur bir seviyeye getirmek...”³⁹ Vrapçište ve Gostivar belediyeleriyle işbirliği içerisinde olan bu kozmopolit örgüt, Avrupa Azınlık Sorunları

³⁹ Milenyum Toplumu Kalkındırma Merkezi broşürü, s.1.

Merkezi, Makedonya STK Ağı, Çok kültürlü Gençlik İnisiyatifi, İnsan ve Azınlık Hakları Platformu vb. birçok ulusal ve uluslararası kuruluşla işbirliği yapmaktadır.⁴⁰

Derneğin Başkanı Alinadir Karabatak, Makedonya'daki STÖ'lerin işlevsel hale gelememeleriyle ilgili olarak aşağıdaki görüşleri dile getirmiştir: "Türkiye ve Türk kurumları Makedonya'daki STÖ'lere çok fazla karıştıkları ve burada (Makedonya'da) Türk kurumlarında görev yapan kimseler Türk olmadıkları için öncelikli olarak Arnavutlar ile işbirliğine gitmektedirler. Bu durum haliyle Türk STÖ'lere yarar yerine zarar vermektedir."⁴¹ Karabatak derneklerinin MATÜSİTEB'e üye olduğunu belirtmiş olsa da Milenyum Derneğinin adı söz konusu kurumun verdiği listede bulunmamaktadır. Karabatak'ın bildirdiğine göre, Milenyum Ekol (aylık) ve Grafiti (üç aylık) adında iki yayın organına sahiptir. Türkiye ve Türk kurumlarıyla iyi ilişkiler içerisinde olmayan Karabatak, Makedonya'daki STÖ'lerin ağırlıklı olarak kurban kestirdiklerini dolayısıyla toplumu aydınlatma ve toplumun sorunlarına eğilme hususlarına yeterince önem vermediklerini düşünmektedir.⁴²

Tek Derneği

Başkanlığını Eran Hasipi'nin yaptığı Tek Derneği 1 Eylül 2004 tarihinde Gostivar/Vrapçište'de kurulmuştur. Bu dernek te Makedonya'daki birçok STÖ gibi eğitim, kültür ve sanat alanlarında faaliyet göstermektedir. Derneklerinin yayıncılığı sürdürme amaçlı olarak kurulduğunu belirten Hasipi, 2005 ilâ 2006 yılları arasında Turka adlı bir dergiyi sadece iki sayı çıkarabildiklerini dile getirmiştir. Üç-dört yıl boyunca Matematik ve İngilizce kursları düzenleyen ve genelde gençlere hitap eden Tek Derneği ne yazık ki bu alanda kurumsallaşmayı sağlayamamıştır.⁴³

Makedonya Türk toplumunun STÖ açığını kapatmak için yola çıkmadıklarını dile getiren Hasipi yürüttükleri faaliyetlere yasal bir dayanak sağlamak için dernekleşmeye gittiklerini söylemiştir. Makedonya'daki STÖ'lerin ciddi sorunlarla karşı karşıya olduklarının altını çizen Hasipi bu konudaki görüşlerini aşağıdaki şekilde aktarmaktadır: "Makedonya Türk toplumu maalesef ülke siyasetinin bir yansıması olarak parçalanmıştır. Türk STÖ'lerin kurulmasında topluma hizmetten ziyade maddi çıkar elde etme düşüncesi daha önemli bir rol oynamıştır. Diğer yandan Türkiye buradaki Türk toplumuna ve STÖ'lere karşı profesyonel bir politika izlemekten ziyade cemaat ve biat zihniyeti ile yaklaşmıştır. Dolayısıyla Türkiye, Makedonya'daki muhababına bana itaat et derneğin yaşasın sinyali vermiştir. Dolayısıyla STÖ'lerin alabildiğince siyasallaştığı böyle bir ortamda Batılı anlamda toplumun siyasal hayata katılımını destekleyen ve asli işlevlerini yerine getiren STÖ'lerin ortaya çıkması beklenmemelidir. İşte bu yüzden MATÜSİTEB'e kayıtlı derneklerden sadece üç-dört tanesi gerçek manada toplumu aydınlatabilecek kapasitededir."⁴⁴

Genç Kalemler Derneği

Başkanlığını Türker Kamber'in yaptığı Genç Kalemler Derneği Gostivar'a bağlı Aşağı Banisa köyünde 2010 yılında kurulmuştur. 2018 yılı itibarıyla üye sayısı 350 civarında olan derneğin faaliyet alanları eğitim, kültür, sanat ve yardımlaşmadır. Genç Kalemler Derneğinin amatör bir tiyatro topluluğu bulunmaktadır. Topluluk genelde Türk

⁴⁰ Milenyum Toplumu Kalkındırma Merkezi broşürü, s.2.

⁴¹ Milenyum Derneği Başkanı Alinadir Karabatak ile 26 Eylül 2018 tarihinde Gostivar'da yapılan görüşme.

⁴² Karabatak ile yapılan görüşme.

⁴³ Tek Derneği Başkanı Eran Hasipi ile 25 Eylül 2018 tarihinde Üsküp'te yapılan görüşme.

⁴⁴ Tek Derneği Başkanı Eran Hasipi ile 25 Eylül 2018 tarihinde Üsküp'te yapılan görüşme.

tarihi ve kültürüyle ilgili oyunlar oynayarak insanların bilinçlenmesine hizmet etmektedir. Örneğin Çanakkale savaşlarının yıl dönümlerinde ve dini bayramlarda etkinlikler yapılmaktadır. Söz konusu tiyatro topluluğu Makedonya içinde oyunlar oynadığı gibi zaman zaman Türkiye’de de gösteriler düzenlemektedir. Örneğin bu topluluk 2015 yılında Edirne’de bir gösteri düzenlemiştir.⁴⁵

Ayrıca derneğin kuruluşundan itibaren yürüttüğü bir burs programı bulunmaktadır. Dernek, ağırlıklı olarak Gostivar bölgesinden gelen 50 civarında öğrenciye burs vermektedir. Burs miktarı ise 400 lira civarındadır. Dernek yöneticileri Trakya Üniversitesinde okumak isteyen öğrencilerin seçiminde yardımcı oldukları gibi özellikle öğrencilere barınak teminine eğilmiş durumdadırlar. Dernek ayrıca Mimar Sinan Vakfının gönderdiği kurban kesimlerini organize etmektedir. Genç Kalemlerin ayrıca kendisiyle aynı adı taşıyan ve Makedonya ikinci liginde oynayan bir de futbol takımı bulunmaktadır.⁴⁶ Kamber ayrıca bu futbol takımının Türk kimliğinin güçlenmesine ve Türk adının kamuoyunda yaşamasına katkı sağladığını belirtmektedir.

Genç Kalemler Derneğinin Türkçe öğretimine de katkı sunduğu görülmektedir. Dernek, 2015 ve 2016 yıllarında her dönem 30 civarında öğrenciye Türkçe kursu düzenlemiş olsa da 2018 yılında Türkçe kursları yapılmamıştır. Söz konusu kurslar iki grup halinde düzenlenmiştir. Birinci grupta Türkçeye ileri düzeyde vakıf olmayanlar ve özellikle anadilleri Arnavutça olanlar, ikinci grupta ise anadilleri Türkçe olan fakat dillerini geliştirmek isteyen kimseler yer almışlardır. Dernek ayrıca gençlere yönelik olarak İngilizce, Makedonca ve matematik kursları tertiplemiştir.⁴⁷

Namık Efendi Derneği

Başkanlığını Hayati Şaban’ın yaptığı Namık Efendi Derneği 19 Temmuz 2002 tarihinde Gostivar’a bağlı Yukarı Banitsa köyünde faaliyete geçmiştir.⁴⁸ Şaban’ın verdiği bilgiye göre bu derneğin üye sayısı 450’nin üzerinde bulunmaktadır. Dernek geçmişte eğitim üzerine çeşitli kurslar düzenlemiş olsa da bu faaliyetlerin süreklilik arz etmediği anlaşılmaktadır. Derneğin ilgi alanları arasında folklor gösterileri tertip etmek ve kitap yayımlamak gibi faaliyetler de yer almaktadır. Namık Efendi Derneği süreli bir yayın organına sahip değildir. Ancak düzensiz de olsa bazı yayınlar yapıldığını söylemek mümkündür. Derneğe adını veren Namık Efendi, Yugoslavya döneminde 40 yıl boyunca Yukarı Banitsa köyünde imamlık yapmış ve halk arasında saygınlık kazanmış bir din adamı olarak tanınmıştır.⁴⁹

Kırçova

Aşağıda görüleceği üzere 2000’li yılların başından bu yana Kırçova bölgesinde kurulan dernekler vasıtasıyla Türkçe öğretimi büyük bir ivme kazanmıştır. Dolayısıyla bölgede yaşayan ahalî ve özellikle gençler arasında Türkçeye hâkimiyet 1990’lı yıllarla karşılaştırma götürmeyecek şekilde güçlenmiştir. Bu bölümde özellikle Umut Yolu Derneği ve Gayret Eğitim Kültür ve Sanat Derneği gibi kurumların Türkçe öğretimine yönelik faaliyetleri masaya yatırılacaktır. Her iki kurum da TİKA ile işbirliğine giderek bölgede Türkçe öğretiminin merkezi olmuş durumdadır. Hatta bir dönem TİKA, Gayret

⁴⁵ Genç Kalemler Derneği Türker Kamber ile 26 Eylül 2018 tarihinde Gostivar’da yapılan görüşme.

⁴⁶ Kamber ile yapılan görüşme.

⁴⁷ Kamber ile yapılan görüşme.

⁴⁸ MATÜSİTEB’in 02.10.2018 tarihlerinde e-mektup aracılığıyla verdiği istatistiki bilgiler.

⁴⁹ Namık Efendi Deneği Başkanı Hayati Şaban ile 26 Eylül 2018 tarihinde Gostivar’da yapılan görüşme.

Derneği bünyesinde Türk çocukların öğretimlerini desteklemek amacıyla burs bile vermiştir.

Umut Yolu Derneği

Umut Yolu Derneği Muhammed Süleyman başkanlığında 15 Haziran 2010 tarihinde Kırçova'da kültür, eğitim, sanat ve spor alanında faaliyet göstermek üzere hayata merhaba demiştir.⁵⁰ Ancak Makedonya'daki ekonomik sorunlardan derinden etkilenen Süleyman Federal Almanya'ya göç etmiştir.⁵¹ Dernek her ne kadar hâlen MATÜSİTEB'e kayıtlı olsa da büyük ölçüde kâğıt üzerinde kaldığı söylenebilir.

Günümüzde Kırçova bölgesinde yaşayan ve kendilerini Türk olarak addeden Torbeşlerin Türkçe eğitim konusunda çok hassas oldukları görülmektedir.⁵² Bölge ahalisi Türklüklerinin bir nişanesi olarak köylerinin girişine Plasnisa'da gözlemlendiği gibi Türk bayrakları asmışlardır. Bu bölgede faaliyet gösteren derneklerin önemli bir kısmı Türkçe kursları düzenlemektedir. Bu derneklerin başında 2010 yılında Kırçova merkezde kurulmuş olan Umut Derneği gelmektedir. Başkan Muhammet Süleyman'ın verdiği bilgiye göre dernek bünyesinde hafta içi her gün iki saat Türkçe kursları düzenlenmektedir. Bu kurslara 2015-2016 eğitim-öğretim yılında takriben 50 öğrenci katılmıştır. Ortalama 100 saat süren bu kursların sonunda katılımcılar sertifika alabilmektedirler. Bu kurslara katılan öğrenciler bedava eğitim görürlerken, yetişkinlerden ise sembolik bir ücret olan 80 Amerikan doları talep edilmektedir. Kursların masrafları TİKA tarafından karşılanmaktadır. TİKA ayrıca bu derneğe yıllık 1.300 avro yardım yapmaktadır.⁵³

Gayret Eğitim Kültür ve Sanat Derneği

Elvin Kansu'nun yönetimindeki Gayret Eğitim Kültür ve Sanat Derneği 25 Ekim 2005 tarihinde Kırçova'da kurulmuştur.⁵⁴ Adından da anlaşılacağı gibi söz konusu bu dernek eğitim, kültür ve sanat alanlarında faaliyet göstermekte ve ortaöğretim öğrencilerine derslerinde yardımcı olmak amacıyla etütler düzenlemektedir.

Kırçova'da Türkçe kursları düzenleyen diğer bir dernek ise 2003 yılından bu yana faaliyetlerini sürdüren Gayret Eğitim Kültür ve Sanat Derneği'dir. Söz konusu yıldan bu yana Türkçe kurslarının kesintisiz bir şekilde yapıldığını belirten Dernek Başkanı Elvin Kansu bu kurslara bazı yıllar 40 bazı yıllarda ise 30 civarında öğrencinin katıldığını ifade etmiştir. Bu dernek bünyesinde yapılan Türkçe dersleri ilkökul çocuklarına yönelik olup hafta içi her gün iki saat olarak hayata geçirilmektedir. Diğer yandan Türkçe öğretim için büyük mücadele veren Kırçovalılar bu dilde eğitim taleplerini dile getirmek amacıyla 2002 yılında 1.800 imza toplamışlardır. Bu girişimler neticesinde Kırçova'da Türkçe eğitim 2003-2004 eğitim-öğretim yılından itibaren başlatılmıştır. Alandan elde edilen bilgilere göre, 2015-2016 öğretim yılında Kırçova, Plasnisa ve Debre bölgelerindeki orta dereceli okullarda toplam olarak binin üzerinde öğrenci Türkçe eğitim alıyordu. 2000'li yılların başında Kırçova bölgesinde bazı veliler çocuklarının Türkçe yerine Makedonca veya Arnavutça dersler görmesini yeğlerken, günümüzde mevcut durum tam tersine dönmüştür. Örneğin, 2016 yılında Kırçova'da bürokrat kesimlerden sadece üç-dört aile çocuklarını

⁵⁰ MATÜSİTEB tarafından 2 Ekim 2018 tarihinde E-mail aracılığıyla iletilmiş olan güncel üye listesi.

⁵¹ Muhammed Süleyman ile 9 Şubat 2019 tarihinde yapılan Whatsapp yazışması.

⁵² Makedonya Torbeşleri hakkında ayrıntılı olarak bkz. Fahri Türk, Vergina Güneşi, Çiftbaşlı Kartal ve Türk Hilalî Arasında Bitmeyen Mücadele: Makedonya Torbeşleri, Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi, Haziran 2018, Cilt 9, Sayı 2, ss. 1-18, <http://www.esbadergisi.com/images/sayi17/1vergina-gunesi-ciftbasli-kartal-ve-turk-hilali-turk.pdf>, 16.06.2019.

⁵³ Umut Derneği Başkanı Muhammet Süleyman ile 14 Mayıs 2016 tarihinde Kırçova'da yapılan görüşme.

⁵⁴ MATÜSİTEB tarafından 2 Ekim 2018 tarihinde E-mail aracılığıyla iletilmiş olan güncel üye listesi.

Makedonca veya Arnavutça öğretim veren okullara gönderiyorlardı. Geri kalan veliler ise çocuklarının eğitimlerini Türkçe müfredata sahip okullarda tamamlamaları doğrultusunda tercihte bulunmuşlardır. 2015-2016 eğitim-öğretim yılında ilk ve ortaöğretim okullarında toplam olarak 1.780 öğrenci Türkçe öğretim görmekteydi. Bu bölgede yaşayan Romanlar bile çocuklarının Türkçe eğitim almasını talep etmektedirler.⁵⁵

Güney Makedonya

Batı Makedonya ve Üsküp ile kıyaslandığında Güney Makedonya'da Türk sivil toplum örgütlerinin zayıf oldukları göze çarpmaktadır. Bu durumun başlıca nedeni Pirlepe Kanatlar köyü haricinde bu bölgede yaşayan Türk nüfusunun düşük olmasıdır. Ancak buradaki Türk derneklerinin mümkün mertebe TİKA'dan destek olarak aşağıda ayrıntılı olarak belirtildiği gibi Türkçe kursları düzenledikleri bilinmektedir. Bu bölümde ele alınan derneklerin haricinde bölgede Türkçe kursları düzenleyen bir diğer STÖ ise Pirlepe'ye bağlı Debreşte köyünde bulunan Yakup Efendi Derneği'dir. Bu STÖ bünyesinde 2005 yılından bu yana Türkçe kursları tertiplenmektedir. Ayrıca gene aynı yıl bu köydeki çocuklar Türkçe öğrenim görmeye başlamışlardır.⁵⁶ Makedonya'da sadece bir adet Yunus Emre Enstitüsü (Üsküp) faaliyet gösterdiğinden taşradaki Türkçe ihtiyacı ilgili coğrafyalarda bulunan STÖ'ler desteklenmek suretiyle karşılanmaya çalışılmaktadır. Bu alt başlıkta Manastır'da faaliyet gösteren Mustafa Kemal Atatürk Makedon Türk Dostluk Derneği, Pirlepe/Kanatlar merkezli çalışmalar yapmış olan Ufukta Sesler Deneği ve Struga'da faaliyette bulunan Evlad Derneği ve bunların Türkçe öğretimi konusundaki faaliyetleri mercek altına alınacaktır.

Mustafa Kemal Atatürk Makedon Türk Dostluk Derneği

Başkanlığını Şenol Memiş'in yaptığı Atatürk Makedon Türk Dostluk Derneği 2007 yılında faaliyete geçmiştir. Adından da anlaşılacağı üzere bu derneğin amacı Türk-Makedon dostluğunun gelişmesine katkı sunmaktır. Bu STÖ'nün 200 civarında üyesi bulunmaktadır. Esasında Atatürk Makedon Türk Dostluk Derneği, 2007 öncesinde uzun yıllar faaliyet göstermiş olan "Makedon Türk Dostluk Derneğinin" kapanmasından sonra kurulmuş bir sivil toplum örgütüdür. Atatürk Makedon Türk Dostluk Derneği Manastır'da turistlerin özellikle yoğun olduğu yaz aylarında Türk günleri ve geceleri düzenlemek suretiyle Türk kültürünün tanıtılmasına gayret etmektedir. Ayrıca örgüt, Makedon STÖ'ler ile ortaklaşa etkinlikler düzenleyerek Türk milli bayramlarının kutlmasına da katkı sunmaktadır. Lâiklik ilkesini kendisine şîâr edinen "Makedon Türk Dostluk Derneği" daha önceleri Atatürk seminerleri tertipleyerek kamuoyunu Atatürk ilke ve inkılâpları hakkında bilgilendirmeye çalışmıştır. Benzer şekilde bu derneğin ardılı konumunda olan Atatürk Makedon Türk Dostluk Derneği de Atatürk'ün tanıtılmasını gündemine almıştır. Söz konusu dernek geçtiğimiz yıllarda Atatürk'ün bir biyografisini yayınlamıştır. Memiş, Atatürk'ü anma toplantıları düzenlemek istediklerini ancak maddi yetersizliklerden dolayı bunu başaramadıklarını vurgulamıştır. Manastır Belediyesinin küçük bir yardım yaptığını söyleyen Memiş Türklerden bağış aldıklarını ve VMRO iktidarında bir kereye mahsus olmak üzere Makedon devleti tarafından da 500 avroluk bir destek gördüklerini ifade etmiştir. Maddi kaynak eksikliğinden dolayı örgütlerinin hâlihazırda belli başlı bir mekânlarının olmadığını söyleyen Memiş sadece bir buçuk sene boyunca müstakil bir ofis kiralayabildiklerinin altını çizmiştir. Memiş'e göre, AB projelerinden yararlanmak Türk

⁵⁵ Gayret Eğitim Kültür ve Sanat Derneği Başkanı Elvin Kansu ile 14 Mayıs 2016 tarihinde Kırçova'da yapılan görüşme.

⁵⁶ Çayırılı, Makedonya'da Türk Kimliği Bağlamında..., s.170.

STÖ'ler açısından oldukça zordur. Çünkü Türklerin kurmuş oldukları dernekler insan kaynakları bakımından yeterli donanımına sahip değildirler. Memiş Makedonya'daki diğer STÖ'ler ile ilişkilerini de aşağıdaki ifadelerle özetlemektedir: “Üsküp'te bulunan Makedonya Atatürkçü Düşünce Derneği ile irtibatımız bulunmaktadır. Ancak ne MATÜSİTEB ne de TİKA Güney Makedonya bölgesiyle yeterince ilgilenmemektedir. Söz konusu iki kurum da faaliyetlerini daha çok Üsküp, Kırçova, Gostivar ve Kalkandelen gibi şehirlere yöneltmiş durumdadır.”⁵⁷

Atatürk Makedon Türk Dostluk Derneğinin de Türkçe kursları düzenleyerek bu dilin öğrenilmesine katkı sunduğu görülmektedir. Bu dernek, Manastır'da 2010 ilâ 2015 yılları arasında TİKA'nın desteğiyle beş kereye mahsus olmak üzere Türkçe kursları tertiplemiştir. Hatta Memiş beşinci kursun Adalet ve Kalkınma Partisi tarafından Balkan Fonu üzerinden finanse edildiğini sözlerine eklemiştir. Memiş 2010 yılında takriben 100 öğrencinin yararlandığı Türkçe kurslarına farklı milletlerden (Makedonlar, Arnavutlar, Romanlar ve Türkler) toplam olarak 300 öğrencinin katıldığını bildirmiştir. Altı aylık kurslar şeklinde düzenlenen bu kursları her yaştan öğrenci takip etmiştir.⁵⁸

Ufukta Sesler Derneği

Güney Makedonya'da Türkçe kursları düzenlemiş olan diğer bir Türk STÖ ise başkanlığını Muharrem Yusufovski'nin yapmış olduğu ve günümüzde varlığını sadece kâğıt üzerinde sürdüren Ufukta Sesler Derneği'dir. Günümüzde MATÜSİTEB'te temsil edilmeyen bu dernek 2014 yılında Kanatlar/Pirlepe merkezli olarak kurulmuştur. Bu derneğin amacı Yusufovski tarafından Pirlepe ve Manastır bölgelerinde yaşayan Türk gençlerinin milli bilinçlerinin ve eğitim seviyelerinin yükseltilmesi olarak dile getirilmiştir. Ayrıca ahalî arasında Türklük bilincinin pekiştirilmesi amacıyla Manastır Fahri Türk Konsolosunun katılımıyla milli bayramların Manastır Askerî İdadisinde kutlanmasına büyük önem verilmektedir.⁵⁹

Bu dernek, 2011 yılında Manastır'da TİKA'nın maddî desteğiyle iki farklı okulda Makedonlara yönelik olarak haftada ikişer gün ve ikişer saat olmak üzere 80 kişinin katılımıyla Türkçe kursları düzenlemiştir. Ayrıca 21 Aralık Türkçe Bayramı'nın çeşitli etkinliklerle kutlanmasına azami gayret gösterilmektedir. Söz konusu bu faaliyetler TİKA'nın maddî desteğiyle gerçekleştirilmiştir. Ayrıca dernek tarafından 2017 yılında Pirlepe'de yeniden Türkçe kursları düzenlenmek amacıyla TİKA'ya müracaat edilmiş ancak söz konusu proje gereken ilgiyi görmemiştir.⁶⁰

Evlad Derneği

Koordinatörlüğünü Reşad Arslanoski'nin yürüttüğü Evlad Derneği 2014 yılında Struga'ya bağlı Podgoritsi köyünde 6 ilâ 15 yaş arasındaki çocukların eğitim ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak kurulmuştur. Bu köyde ortaöğretimde (1-9. sınıflar) 400 öğrenci bulunmaktadır. Buradan mezun olan gençlerden takriben 120 öğrenci lise öğrenimi için Struga'ya gitmektedir. Üye sayısı 50 olan- bunların 20'si faal 30'u ise faal olmayan üyelerdir- Evlad Derneği'nin faaliyetleri arasında; dil kursları (Türkçe,

⁵⁷ Mustafa Kemal Atatürk Derneği Başkanı Şenol Memiş ile 29 Eylül 2018 tarihinde Manastır'da yapılan görüşme.

⁵⁸ Memiş ile yapılan görüşme.

⁵⁹ Ufukta Sesler Derneği Başkanı Muharrem Yusufovski ile 29 Eylül 2018 tarihinde Manastır'da yapılan görüşme.

⁶⁰ Ufukta Sesler Derneği Başkanı Muharrem Yusufovski ile 29 Eylül 2018 tarihinde Manastır'da yapılan görüşme.

Arapça ve İngilizce), geziler ve seminerler düzenlemek, Osmanlı kültür mirasına sahip çıkmak ve tarihi mekânları ziyaret etmek gibi hususlar bulunmaktadır. Ayrıca gençler için bölüm derslerine yardım amacıyla etütler de yapılmaktadır.⁶¹

Makedonya’da Türk dilinin öğretilmesine dolayısıyla da Türk kültürünün benimsetilmesine çok büyük katkı sunan derneklerin başında hiç kuşkusuz Evlad Derneği gelmektedir. Bu dernek, 2015 yılından bu yana her yıl düzenli olarak Kasım ve Mayıs ayları arasında Türkçe kursları düzenlemektedir. Toplam yedi ay süren kursların altı ayı TİKA tarafından bir ayı ise gönüllülük esasında köylüler tarafından finanse edilmektedir. Düzenlenen bu kurslara çevre kasaba ve köylerden de öğrenciler katılmaktadır. Söz gelimi, 2016-2017 yılında Labunište köyünden⁶² dört öğrenci bu kursları takip etmiştir. Dernek yöneticileri Oktisi köyü sakinleri için Türkçe kursları düzenleyebilmek amacıyla kendilerine yardımcı olunmasını istemektedirler. Ancak TİKA Türkiye’deki ekonomik krizden dolayı bu köye destek verememektedir. Dernek yöneticileri çevre köylerden gelen Türkçe talebine olumlu cevap vermek istediklerini ancak bunu mevcut altyapı yetersizliklerinden dolayı gerçekleştiremediklerini belirtmektedirler. Buradaki Türkçe kurslarında kullanılan ders kitapları ve öğrenme setleri Yunus Emre Enstitüsü tarafından verilmiştir. 2017 yılına kadar Türkçe dersleri için sadece bir kadın öğretmen istihdam edilmiş iken, söz konusu bu yıldan itibaren bir de erkek öğretmen görevlendirilmiştir. Böylece kurslara katılan erkek öğrenci sayısında eskiye nazaran bir artış kaydedilmiştir. Kurslara hem ortaöğretim öğrencileri hem de yetişkinler katılmaktadır. Bu köyde yaşayan Torbeşler, Türkiye’yi ekonomik, siyasal ve kültürel birçok bakımdan Müslüman ülkeler arasında öncü olarak gördüklerinden Türkçeyi ve Türk kültürünü öğrenmek istemektedirler. Torbeşler Türkçeyi kendilerini gerçek İslâmî değerlerle buluşturan paha biçilmez bir vasıta olarak görmektedirler.⁶³

Tablo 6: Evlad Derneği’nin Düzenlediği Türkçe Kursları

Öğrenci	Dönem/Öğrenci Sayıları				Toplam
	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019	
Kız	70	60	80	80	290
Erkek	10	5	15	20	50
Toplam	80	65	95	100	340

Kaynak: Yazar tarafından Nelifer Arslanoska’nın verdiği bilgilere istinaden oluşturulmuştur.

Evlad Derneği’nin 2015 ilâ 2019 yılları arasında toplam dört kere düzenlemiş olduğu kurslara 340 öğrenci katılmıştır. Bu sayının 310’unu ortaöğretim öğrencileri meydana getirirken kurslara katılan yetişkinlerin sayısı ise sadece 30’da kalmıştır. Diğer yandan kursiyerlere cinsiyet açısından bakıldığında öğrencilerin ezici çoğunluğunun kızlardan (290) müteşekkil olduğu görülmektedir. Dört yıllık süre zarfında kurslara sadece 50 erkek öğrenci iştirak etmiştir (bkz. Tablo 6). Bu durum kız öğrencilerin Türkçe öğrenmeye erkek öğrencilerden daha hevesli olduklarını göstermektedir.

Evlad Derneği Türkçe kurslarını başarılı bir şekilde bitiren gençleri yükseköğrenim için Türk üniversitelerine yönlendirmektedir. Ayrıca bu öğrencilerin

⁶¹ Evlad Derneği Sınıf Öğretmeni Nelifer Arslanoska ile 29 Eylül 2018 tarihinde Podgoritsi köyünde yapılan görüşme.

⁶² TİKA, Labunište köyünde Türkçe öğretmek amacıyla bir kültür merkezi kurmuş olsa da, köy ahalisinin çoğunluğunun Arnavutçayı tercih etmesi ve köyde Türkçe ders verecek bir kimsenin bulunamaması yüzünden günümüzde bu merkezde Arnavutça öğretilmektedir.

⁶³ Nelifer Arslanoska ile yapılan söyleşi.

mezun olduktan sonra Makedonya'ya dönerek ülkelerinde çalışmalarını arzulayan bu dernek, bölgeden giderek Türkiye'de öğrenimlerini tamamlayan gençlerin Makedonya'ya döndüklerinde Üsküp, Kalkandelen ve Gostivarlı akranlarına göre istihdam konusunda daha dezavantajlı durumda olduklarını düşünmektedir. Dolayısıyla Türk üniversitelerini bitiren gençler mezuniyet sonrası ya işsizler ordusuna katılmaktalar ya da okudukları bölümlerle ilgisi olmayan alanlarda çalışmaktadırlar.⁶⁴

Evlad Derneği, Türkçe kurslarının haricinde, Kuran-ı Kerim ve öğrenim tekniklerine yönelik kurslar da düzenlemektedir. Örneğin, Bursa'da bulunan bir Kuran kursuna gönderilen 40'ın üzerinde öğrenci bu kursları başarıyla bitirmiş ve mezunlardan sekiz kişi hafız olmuştur. Bu öğrenciler orada eğitimlerini bitirdikten sonra Makedonya'ya dönerek ülkelere hizmet etmeye başlamışlardır. Ayrıca dernek, Türkiye'den farklı alanlarda uzman davetlilerin katılımıyla Türk kültürü, tarihi ve edebiyatı üzerine seminerler ve konferanslar tertiplemektedir. Bunların haricinde Türk tarihi ve kültürüyle alakalı eğitici filmler gösterilmekte ve sinema günleri düzenlenmektedir.⁶⁵

Derneğin öğretim faaliyetlerinin ahalinin teveccühüne mazhar olması dernek yönetimini, anaokulu ve bilgisayar laboratuvarı kurma düşüncesinin yanında, Türkiye ile kardeş şehir projeleri geliştirme ve bölge öğrencilerinin Türkiye'de yaşayan Makedonya göçmeni ailelerden gelen öğrencilerle buluşmalarını sağlayacak projeler geliştirmeye yöneltmiştir. Dernek, yaz aylarında Türkiye'den 20 öğrencinin bir hafta boyunca Podgoritsi köyünde, gene aynı sayıda öğrencinin de kış aylarında bir hafta Türkiye'de misafir edilmesini planlamaktadır. Bu kadar ayrıntılı bir planlama dernek yönetiminin meselelere profesyonel bir anlayışla yaklaştığını ortaya koymasından önemlidir.⁶⁶

Evlad Derneği de tıpkı bölgedeki diğer dernekler gibi MATÜSİTEB'in genellikle Üsküp, Gostivar ve Kırçova bölgelerine daha fazla önem verdiğini düşünmektedir. Dernek yönetimi bölgelerinin ihmal edilmesinin burada yaşayan Torbeşlerin Makedonlar ve Arnavutlar tarafından asimile edilmesine kapı aralayacağını savunmaktadır. MATÜSİTEB'in çeşitli sorunların çözümüne yönelik izlemiş olduğu günübirlik politikalar Üsküp'e uzak bölgelerde bulunan küçük çaplı derneklerin etkinliğini zayıflatmaktadır.⁶⁷

Doğu Makedonya

Doğu Makedonya'da yaşayan Türklerin dağınık bir vaziyette bulunmalarından dolayı sivil toplum halinde örgütlenmeleri Batı Makedonya'daki soydaşlarına göre daha sancılı bir süreçte gerçekleşmiştir. Ancak son yıllarda özellikle Türkiye'de öğrenim görmüş gençlerin alana inmeleriyle birlikte birçoğu henüz kurumsallaşma aşamasında bulunsa da bu bölgede de Türk STÖ'lerin sayısı hızla artmaktadır. Mevcut yazında Doğu Makedonya Türklerinin dillerini ve kültürlerini unutmuş oldukları yönünde hâkim bir görüş bulunsa da bu coğrafyada yaşayan Türklerin, Türklükleri konusunda daha bilinçli oldukları söylenebilir. Alan çalışmasında bir katılımcının işaret ettiği üzere, Batı Makedonya'daki Türkler haklarını elde etme ve savunmada Arnavutlara karşı mücadele verirken, Doğu Makedonya'daki soydaşları ise aynı haklara sahip olabilmek için Makedonlarla cebelleşmek durumunda kalmaktadır. Bu bağlamda önemli bir hususa parmak basmak gerekmektedir: Doğu Makedonya Türklerinde Türklük önemli bir kültür bileşeni olarak yüksek kabul görünürken, Batı Makedonya Türkleri arasında ise İslâm daha ön plana çıkmaktadır.

⁶⁴ Nelifer Aslanoska ile yapılan söyleşi.

⁶⁵ Nelifer Aslanoska ile yapılan söyleşi.

⁶⁶ Nelifer Aslanoska ile yapılan söyleşi.

⁶⁷ Nelifer Aslanoska ile yapılan söyleşi.

Bu bölümde ele alınacak derneklerin haricinde Makedonya’da Yörük kimliğini tanıtmak ve yaşatmak amacıyla 2003 yılında Doğu Makedonya Türkleri Derneği (Doğu Makedonya Yörükleri) kurulmuştur. Yardımlaşmanın ön planda olduğu bu derneğin faaliyetleri arasında ilişkide bulunduğu TİKA, Kızılay, Yesevi Yardım Hareketi vb. kurumlardan aktarılan kurban ve zekât yardımlarını fakirlere ve ihtiyaç sahiplerine ulaştırmak bulunmaktadır. Örneğin, bu dernek kurban derilerinden elde etmiş olduğu parayı bir kereye mahsus olmak üzere Radoviş’te bulunan lise öğrencilerine dağıtmıştır. Bundan başka Konçe’de 2013 yılında Prangi Bey Derneği adında başka bir STÖ kurulmuştur. Toplam dört yıl faaliyet gösteren bu dernek MATÜSİTEB’e üye olmamıştır. Bundan başka Konçe’de bulunan Karacaoğlan 1990’lardan günümüze folklor ve sanat ağırlıklı faaliyetler göstererek Doğu Makedonya Türklerinin gelenek ve göreneklerinin yaşatılması için gayret sarf etmektedir. Ayrıca gene 2015 yılında Konçe’de kurulan Ziya Gökbalp adlı derneğin kızlardan müteşekkil bir folklor ekibi bulunmaktadır. Bundan başka Radoviş’te düzenli olarak Yörük festivali yapılmaktadır. 2018 yılında on ikincisi düzenlenen bu festivallerde; tiyatro, folklor, şiir ve güreş gösterileri ve yarışmaları düzenlenmektedir. Yaz aylarında yapılan ve Radoviş Belediyesi tarafından desteklenen bu şenlikler bir gün sürmektedir.⁶⁸

Bu bölümde Doğu Makedonya’da faaliyet gösteren Mevlana Derneği, Birinci Murat Derneği, Vefa Maale ve Yeni Hayat Derneği gibi STÖ’ler masaya yatırılacaktır. Söz konusu bu derneklerden günümüzde sadece Mevlana Derneği MATÜSİTEB’e üye olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

Mevlana Derneği

Serhan Useinov’un yönetimindeki Mevlana Derneği 15 Ekim 2007 tarihinde Radoviş’te faaliyete başlamıştır. Kurulduğu dönemde 60 civarında üyesi bulunan derneğin faaliyetleri arasında Türkçe ve dini eğitim başı çekmektedir. Mevlana Derneği özellikle Radoviş’teki devlet okullarında din kültürü ve ahlâk dersleri açılabilmesi için büyük bir mücadele vermiştir. Örneğin, Hüseyin 2009 yılında Konçe’de din kültürü ve ahlâk dersleri yapıldığını söylemiştir. Daha da önemlisi yürütülen mücadeleler sonucunda din kültürü ve ahlâk derslerinin Müslüman din adamları tarafından icra edilmesi sağlanmıştır. Çünkü 2014-2015 eğitim öğretim yılında Radoviş’teki Kristo Petkov Misirlov Okulunda öğrenim gören Türk öğrencilere din kültürü ve ahlâk dersleri bir papaz tarafından verilmiştir. Radoviş’teki okullarda din dersi seçimlik olsa da okul yönetimleri bu derslerin açılmaması için ellerinden geleni arkalarına koymamaktadırlar. Bu bağlamda özellikle Yugoslavya döneminde yetişmiş komünist parti zihniyetli yöneticiler sorun yaratmaktadır. Örneğin bu düşünceye sahip yöneticiler Ustrumca/İştıp’te Türkçe ve dini eğitim konularında Türklere karşı müsamahalı davranıyor diye bir okul müdiresini görevinden almakta bir an dâhi duraksamamışlardır. Mevlana Derneği başta olmak üzere Radoviş’teki diğer dernekler velileri, çocuklarına Türkçe eğitim aldırılmaları hususunda sürekli olarak ikaz etmektedirler.⁶⁹ Diğer yandan Radoviş’teki Makedon okul yöneticileri kurumlarında görev yapan öğretmenlere baskı yapmaktan adeta zevk almaktadırlar. Örneğin, yukarıda anılan okulda iftar programı düzenlenmesi ve burada ezan okunması Makedonya çapında bir sorun haline getirilince bu okulda görev yapan Destan Destanov adlı öğretmenin önce sınıf öğretmenliği elinden alınmış ardından Destanov’un verdiği mücadele sonunda tekrar görevine iade edilmiştir.⁷⁰

⁶⁸ Öğretmen Cafer Memiş ile 27 Eylül 2018 tarihinde Radoviş’te yapılan görüşme.

⁶⁹ Mevlana Derneği Başkanı Serhan Hüseyin ile 27 Eylül 2018 tarihinde Radoviş’te yapılan görüşme.

⁷⁰ Öğretmen Destan Destanov ile 27 Eylül 2018 tarihinde Radoviş’te yapılan görüşme.

Birinci Murat Derneği

Her ne kadar Birinci Murat Derneğinin adını Makedon makamları kabul etmemiş olsalar da bu STÖ 7 Mayıs 2018 tarihinde Radoviş'te faaliyete geçirilmiştir. Derneğin açılışına elçilik görevlileri davet edilmişlerse de söz konusu toplantıya hiçbir resmi görevli teşrif etmemiştir. Tam anlamıyla faaliyete geçtiğinde gençlere hitap edecek olan dernekte özellikle ortaöğretim öğrencilerine yönelik matematik ve İngilizce derslerinin verilmesi düşünülmektedir. Dernek, Türkiye'den Kayseri Yesevi Yardım Hareketi ve Nizam-ı Âlem Ocaklarının yardımıyla 2018 yılında bölgede 276 çocuk sünnet ettirmiş ve Ramazan ayında Kızılay'ın desteğiyle 500 gıda kolisi dağıtmıştır. Nizam-ı Âlem dünya görüşünü savunan Birinci Murat Derneğinin Başkanı Selman Yusuf, Adalet ve Kalkınma Partisinin Makedonya'da izlemiş olduğu ümmetçi siyasetin Makedonya Türklerine fayda yerine zarar verdiğini belirtmektedir.⁷¹

Yusuf, Doğu Makedonya Türklerinin, kendi dil ve kültürlerine Batı Makedonya Türklerinden daha fazla bağlı olduklarının altını çizerek, ilk anılan grubun dini ibadetlere alâka gösterme bakımından batıdaki soydaşlarına kıyasla biraz zayıf kaldığını dile getirmektedir. Yusuf'un bildirdiğine göre, Radoviş'te günümüzde Türkçe eğitim sorunları tamamen çözülmüş değildir. Bu bağlamda özellikle Matematik ve Fizik gibi dersleri Türkçe verecek öğretmen sorunu yaşanmaktadır. Makedon idarecilerden kaynaklanan sorunların yanında Türk velilerin çocuklarının öğretimleri konusunda bilinçli bir şekilde hareket etmemeleri de önemli bir gündem maddesidir. Örneğin, Yusuf bu bağlamda Radoviş'te kız çocukların okula gönderilmemeleri konusunun Türklerin geleceği açısından alarm zilleri çaldığını vurgulamıştır. Amaçlarının sadece yardım kolileri dağıtmak olmadığını belirten Yusuf tam manasıyla derneklerinin kurumsallaşmasını gerçekleştirdikleri takdirde ortaöğretim öğrencilerine yönelik bir burs projesi uygulamaya koymak istediklerini ifade etmiştir.⁷²

Vefa Maale Derneği

Vefa Maale Derneği Radoviş'te 2010 yılında İlhan Ağuşev tarafından sosyal yardımlaşma amaçlı bir STÖ olarak kurulmuştur. Faaliyete başladığı dönemde 80 civarında üyesi bulunan Vefa Maale Derneği yardım amaçlı bir örgüt olduğundan Deniz Feneri, Hasene ve Kızılay gibi kurum ve örgütlerle işbirliği halindedir. Dernek 2015 yılından bu yana Samsun ve Konya Alperen Ocakları ile sıkı ilişkiler içindedir. Bu dernek Uluslararası Gaye İnsan Vakfı tarafından ise zekât ve kurban ibadetleri kapsamında yapılan yardımlarla desteklenmektedir. Doğu Makedonya Türkleri Derneği ile aynı mekânı paylaşan Vefa Maale Derneği bu yardımların haricinde Türkiye ve Makedonya'nın büyük şehirlerinde öğrenim görmek isteyen öğrencilere kayıt dönemlerinde danışmanlık yaparak teknik destek vermeye gayret etmektedir. Bunların haricinde Vefa Maale Derneği öğrencilere yönelik kırtasiye yardımının yanında ilkokul öğrencilerinin vaktinde ve yasal süreyi kesintisiz olarak kapsayacak şekilde okula gönderilmeleri hususlarında velilerle sıkı bir işbirliğine gitmektedir.

Yeni Hayat Derneği

Başkanlığını Besim Ahmetov'un yapmış olduğu Yeni Hayat Derneği 2000 yılında Köprülü (Veles) şehrinde folklor, futbol ve tiyatro alanlarında faaliyette bulunmak amacıyla hayata geçirilmiştir. Kuruluşundan bir süre sonra MATÜSİTEB üyeliğinden ayrılan bu STÖ'nün faaliyetlerini yürütebileceği bir mekânı dâhi bulunmamaktadır.

⁷¹ Birinci Murat Derneği Başkanı Selman Yusuf ile 27 Eylül 2018 tarihinde Radoviş'te yapılan görüşme.

⁷² Birinci Murat Derneği Başkanı Selman Yusuf ile 27 Eylül 2018 tarihinde Radoviş'te yapılan görüşme.

Köprülü'de yaşayan Türklerin nüfusu 1.872 kişi olsa da şehirdeki Türkler dağınık halde olduklarından hiçbir okulda Türkçe ders almak için yeterli sayıyı⁷³ yakalayamamaktadırlar. Köprülü Belediyesi sadece derneğin sahip olduğu mekânı ellerinden almakla kalmamış toplantı yapmalarını da yasaklamıştır.⁷⁴ Yeni Hayat Derneği mensupları Küçük Çekmece, Adalar ve Karşıyaka belediyelerinden çeşitli yardımlar görseler de Türkiye'nin ilgisizliğinden özellikle de Üsküp'te bulunan MATÜSİTEB gibi çatı örgütlerinin sorunlarına karşı kayıtsızlığından dertlidirler.

Türk Sivil Toplum Örgütlerinin Sorunları

Makedonya'daki Türk STÖ'ler birçok ciddi sorunla karşı karşıya bulunmaktadır. Bunların başında Yugoslavya döneminden bu yana süren müzminleşmiş maddi kaynak yetersizliği gelmektedir. Bu ülkedeki Türk derneklerinin önemli bir kısmının sabit bir geliri bulunmamaktadır. Dernekler genellikle üye aidatları veya diğer zengin Türk işadamlarının yapmış oldukları bağışlarla ayakta durmaya çalışmaktadır. Bunun haricinde alan çalışmasında birçok katılımcının dile getirdiği gibi Türk STÖ'ler zaman zaman TİKA tarafından finansal destek almaktadır. Her şeyden önemlisi alanda birçok sivil toplum temsilcisi tarafından vurgulandığı üzere Makedonya'daki Türk STÖ'lerin çatı örgütü niteliğinde olan MATÜSİTEB maddi bakımdan TİKA'ya büyük bir bağımlılık sergilemektedir. Örneğin, Namık Efendi Derneği Başkanı Hayati Şaban MATÜSİTEB'in TİKA'dan bağımsız olması gerektiğini savunanlar arasında yer almaktadır. Diğer bir ifadeyle STÖ'ler MATÜSİTEB'in TİKA'dan bağımsız olması halinde Makedonya Türk toplumunun sorunlarına daha etkin bir şekilde çözüm üretebileceklerine inanmaktadırlar.⁷⁵ MATÜSİTEB ise üyelerinden bazılarının kendisine istinat ettiği bağımlılık ve dolayısıyla da Makedonya Türk toplumunun sorunlarına çözüm üretmekten uzak olduğu yönündeki iddiaların gerçeklerle bağdaşmadığını düşünmektedir.

Makedonya'da bulunan Türk STÖ'lerin karşılaştıkları ikinci önemli sorun ise hem nitelik hem de nicelik bakımından insan kaynaklarının yetersiz olmasıdır. STÖ'lerin başında genellikle mesleki eğitimleri ve sivil toplum alanında deneyimleri zayıf kimseler bulunmaktadır. Bu durum kendini AB fonları tarafından finanse edilen projelere Türk derneklerinin müracaat edememelerinde göstermektedir. Türk STÖ temsilcilerinin proje yazımını bilmemeleri ve yeterli düzeyde yabancı dil bilgisine (özellikle İngilizce) sahip olmamaları önemli projelere imza atamalarının önündeki en büyük engeldir.⁷⁶ Bu bağlamda alanda yapılan görüşmelerde Makedonya Türk STÖ'lerinin temsilcileri proje yazımı konusunda yeterince desteklenmediklerinden yakınmaktadırlar. Örneğin Şaban'ın verdiği bilgiye göre, bir süre önce TİKA, MATÜSİTEB ile işbirliğine giderek takriben 40 kişinin katılımıyla Ohri'de proje yazımı konusunda eğitim semineri vermiştir. Ancak bu seminerlere sadece davetli STÖ temsilcileri katılabılmışlar, diğerleri ise hâlen proje yazımı hususundaki eksikliklerini aşabilmiş değildirler.⁷⁷ Bazı Türk STÖ temsilcileri proje yazımı hususundaki yetersizliklerini gizlemek amacıyla, AB fonlarından veya Makedonya devletinden proje desteği alabilen dernekleri klişe cümlelerle kolaylıkla "ajanlık" yapmak veya "başka mahfillere hizmet" etmek suçlamasıyla töhmet altında bırakmaya çalışmaktadırlar. Makedonya'daki STÖ'lerin insan kaynakları alanındaki sorunlarına

⁷³ Köprülü'de azınlıklara mensup çocukların bir okulda kendi ana dillerinde eğitim görebilmeleri için söz konusu eğitim kurumunda en az 24 öğrenci olmalıdır.

⁷⁴ Yeni Hayat Derneği Başkanı Besim Ahmetov ile 27 Eylül 2018 tarihinde Köprülü'de yapılan görüşme.

⁷⁵ Namık Efendi Deneği Başkanı Hayati Şaban ile 26 Eylül 2018 tarihinde Gostivar'da yapılan görüşme.

⁷⁶ Makedonya'da 25-29 Eylül 2018 tarihleri arasında yapılan alan çalışması notları.

⁷⁷ Namık Efendi Deneği Başkanı Hayati Şaban ile 26 Eylül 2018 tarihinde Gostivar'da yapılan görüşme.

parmak basan STÖ temsilcilerinden birisi de Makedonya Atatürkçü Düşünce Derneği Başkanı Abdullah'tır. Başkan bu durumu aşağıdaki ifadeleri dile getirmektedir: "Makedonya'daki STÖ'ler insan kaynakları ve kapasite eksikliği yüzünden AB fonlarından yararlanamamaktadır. Ülkemizdeki Türk STÖ'ler içerisinde ne yazık ki AB fonlarından yararlanabilen sadece iki dernek (Milenyum ve Derya) bulunmaktadır. AB fonlarından proje alabilmek için her şeyden önce STÖ'lerin tam zamanlı eleman istihdam etmeleri gerekmektedir. Oysa Makedonya'da faaliyette bulunan Türk STÖ'lerin yetkilileri bu işi gönüllülük esasına göre yapmaktadırlar."⁷⁸ Alan çalışmasında isminin belirtilmesini istemeyen bir başka katılımcı ise Makedonya'daki Türk STÖ'lerin sahip oldukları keyfiyet hakkında aşağıdaki sözleri sarf etmiştir: "Makedonya'da 2001 yılından sonra çok sayıda Türk STÖ'nün ortaya çıkmasında Türkiye'de eğitimlerini tamamlayıp ülkemize dönen gençler hiç kuşkusuz önemli bir rol oynamışlardır. Diğer yandan Türkiye Cumhuriyeti bu STÖ'lere gereken desteği vermektedir. Ancak Makedonya'daki STÖ'ler daha çok AB fonlarından ve başka yabancı kaynaklardan gelen yardımların dağıtımına odaklanmış durumdadırlar. Türk STÖ'lerin AB projelerinden yeterince yararlanamadıkları hususu bilinen bir gerçektir. Diğer yandan Milenyum gibi bazı dernekler bağımsız kalabilmek ve asli işlevlerini daha iyi bir şekilde yerine getirebilmek için MATÜSİTEB'e üye olmayı istememektedirler. Makedonya'daki dernekler ne yazık ki Türkiye'deki siyasal kampaşmalar doğrultusunda parçalanmış durumdadır. Bu keyfiyet bu ülkedeki Türk STÖ'lerin etkinliğine ket vurmaktadır. Dolayısıyla kamuoyunda Makedonya Türk toplumunu ilgilendiren önemli konularda işbirliğine gitmekten fersah fersah uzakta bulunmaktadırlar. Diğer bir ifadeyle gündemi Türkiye'de cereyan eden olaylar belirlediğinden Türk STÖ'ler bu ülkede kendilerini ilgilendiren asli sorunlara karşı kayıtsız kalmaktadır. Örneğin, Türk STÖ'ler Makedonya'da Eylül 2018'de yapılan isim değişikliği referandumunda edilgen bir tutum takınmışlardır."⁷⁹ Bu bağlamda STÖ'lerin halka tam manasıyla yararlı olabilmesi için siyaset üstü bir anlayış sergilemesi gerektiğini kaydeden İlhami Emin, MATÜSİTEB'in Türk Demokratik Partisi ile içli dışlı olmasını doğru bulmamaktadır. Emin'e göre, Makedonya'daki STÖ'ler seçim dönemlerinde destek verdikleri siyasal partilerle aynı safta buluşmaktan çekinmemektedirler. Diğer bir ifadeyle STÖ'ler faaliyetlerini kesinlikle asli amaçları doğrultusunda yürütmeli, ideolojik yaklaşımlardan uzak durmalı ve siyasetle kol kola yürümemelidir.⁸⁰

Makedonya'da Türk STÖ'lerin üçüncü en önemli sorunu ise dernekler arasındaki mevcut iletişim kopukluğudur. Söz gelimi, Gostivar'da birçok Türk derneği bulunmasına rağmen bunlar bir araya gelip hemşehrilerinin sorunlarına birlikte çözüm üretmekten acizdirler. Bu durum bölgelerarası ölçekte değerlendirildiğinde sorunun daha da vahamet gösterdiği dikkat çekmektedir. Çünkü Türk STÖ temsilcileri gereğinden fazla siyasallaşmış olduklarından en küçük bir sorunun çözümünde bile bir araya gelememektedirler.⁸¹

Makedonya'daki Türk STÖ'lerin karşı karşıya oldukları dördüncü ve belki de en önemli sorun ise, bu örgütlerin Türklerin Makedon toplumuna siyasal ve demokratik manada katılımını artırmaktan ve bu toplumda bilinçli bireyler olarak yerlerini almalarını sağlamaktan ziyade, Türk kurumlarından yardım alarak bunları hemşehrilerine dağıtmaya odaklanmış olmalarıdır. Makedonya'daki Türk STÖ'ler asli görevleri hakkında pek bilinçli olmadıklarından yukarıda Tablo 2'de ortaya konulduğu gibi son dört yılda Makedonya'daki Türk STÖ'lerin sayısında ciddi bir azalma yaşanmıştır.

⁷⁸ Atatürkçü Düşünce Derneği Başkanı Halil Abdullah ile 25 Eylül 2018 tarihinde Üsküp'te yapılan görüşme.

⁷⁹ Makedonya'da 25-29 Eylül 2018 tarihleri arasında yapılan alan çalışması notları.

⁸⁰ Gazeteci İlhami Emin ile 25 Eylül 2018 tarihinde Üsküp'te yapılan görüşme.

⁸¹ Makedonya'da 25-29 Eylül 2018 tarihleri arasında yapılan alan çalışması notları.

Sonuç ve Değerlendirme

Yukarıda çözümlendiği üzere Makedonya’da Türkçe eğitime ve bu alanda karşılaşılan sorunların çözümüne eğilen birçok dernek bulunmaktadır. Ancak bunlar içerisinde ilk sırada anılması gereken dernek, hiç kuşkusuz ADEKSAM adlı kuruluştur. Bu kuruluş özellikle vermiş olduğu burslarla Makedonya Türk toplumunun entelektüel gelişimine önemli bir katkı sunmaktadır (bkz. Tablo 5). Ayrıca bu dernek Türkçe eğitime ve Türkçenin öğretilmesine de kuruluşundan bu yana aralıksız hizmet etmektedir. Bu sürekliliğin altında yatan neden bu örgütün üst düzey yöneticilerinin tamamının eğitimcilerden meydana gelmesi dolayısıyla da Türkçe eğitim sorunlarına ileri düzeyde vakıf olmalarıdır. Derneğin gerektiği gibi güncel olmasa da kendine ait çevrimiçi bir sayfasının bulunması Makedonya’daki diğer STÖ’ler ile karşılaştırıldığında bu örgütün ciddiyetine işaret etmektedir.

STÖ’lerin Türkçe öğretimine katkıları bağlamında TİKA önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü tertiplenen Türkçe kurslarının hemen tamamı bu kuruluş tarafından finanse edilmektedir. Diğer yandan Türkçe kursları düzenlenirken isabetli olarak Torbeşlerin yoğun olarak kümelenedikleri şehir ve kasabalara öncelik verildiği görülmektedir. Bu çerçevede özellikle Kırçova (Umut Yolu Derneği ve Gayret Eğitim Kültür ve Sanat Derneği) ve Güney Makedonya’da Struga’ya bağlı Podgoritsi’de bulunan Evlad Derneği’nin faaliyetleri dikkate şayandır. Özellikle Evlad Derneği’nin dört yıldan bu yana düzenli olarak Türkçe kursları düzenlemesi yabana atılacak cinsten değildir. Dernek temsilcilerinin meselelere profesyonel bir anlayışla yaklaşmaları her türlü takdirin üzerindedir. Dolayısıyla TİKA, Evlad Derneği gibi Türkçe ve Türk kültürünün yaşatılması için canhıraş bir şekilde çalışan gayretli kuruluşları gelecekte de desteklemelidir. Güney Makedonya’da çözümlenmeye tabi tutulan diğer STÖ’ler de Türk kursları düzenlemişlerdir. Ancak bunların tamamen konjonktürel nedenlerden kaynaklandığı görülmektedir. Doğu Makedonya’daki derneklerin önemli bir kısmı ise kurumsallaşma aşamasında olduğundan diğer bölgelere kıyasla Türkçe öğretimine yeterli düzeyde katkı sunamadıkları görülmektedir. Fakat Radoviş’te Mevlana Derneği’nin ortaöğretimde Türkçe eğitim konusunda yürütmüş olduğu mücadele unutulmamalıdır.

Alan çalışmasında birçok sivil toplum yöneticisinin TİKA, MATÜSİTEB ve Türkiye’nin diğer resmi temsilciliklerinin kendileriyle yeterince ilgilenmediğinden yakındığı gözlemlenmiştir. Örneğin Güney Makedonya (Manastır, Ohri, Pirlepe, Struga vb.) ve Doğu Makedonya’da (Köprülü, Valandova, Radoviş vb.) bulunan STÖ’ler TİKA’nın genellikle Üsküp, Gostivar ve Kırçova gibi coğrafyalara proje desteği sağladığından dert yanmışlardır. Ancak böyle bir politika izlenmesinin tamamen pragmatik nedenlerden kaynaklandığı söylenebilir. Yani TİKA isabetli olarak Türk nüfusunun yoğun ve Türkçe ihtiyacının daha fazla hissedildiği bölgelere öncelik vermeye gayret etmektedir. Bu bağlamda bir bölgenin coğrafi olarak Üsküp’e yakın veya uzak olmasından ziyade nüfus faktörünün daha etkin bir rol oynadığı düşünülebilir. Örneğin, Köprülü coğrafi olarak Üsküp’e Gostivar’dan daha yakın olmasına rağmen, ilk anılan şehirde yaşayan Türklerin nüfusları ikinci şehre kıyasla daha az olduğu için Türk kurumları tarafından yeterince desteklenmemektedir.

Makedonya’daki Türk STÖ’ler tarafından sürekli olarak dile getirilen “MATÜSİTEB’in TİKA’ya ileri düzeyde bağımlı olduğu” konusunda yapılan eleştirilerin bir kısmında haklılık payı olsa da eleştirilerin büyük çoğunluğunun yersiz olduğu söylenebilir. Dünyanın her yerinde STÖ’lere maddi destek veren herhangi bir kurum az veya çok kendi politikasının uygulanması için gayret eder. Dolayısıyla bir kurumun herhangi bir STÖ’ye maddi destek vermesi ve bu derneklerden elini eteğini tamamen

çekmesi düşünülmemelidir. Bu bağlamda önemli olan MATÜSİTEB'in Makedonya Türklerinin sorunlarına kalıcı çözümler üretmeye matuf projeleri yeterli altyapıları olan STÖ'ler arasında yarışma yoluyla dağıtmasıdır. Özellikle Makedonya Türk toplumu açısından ivedilik arz eden sorunlara (siyasal katılım, kadınların istihdamının teşvik edilmesi, anadilde eğitim vb.) çözüm önerileri sunacak projelere öncelik verilmelidir. Böyle bir politika benimsenince Türk STÖ'ler MATÜSİTEB'i eleştirecekleri yerde projelerden faydalanabilmek için kendi yeterliliklerini artırmaya gayret sarf edeceklerdir.

Yukarıda vurgulandığı üzere, Makedonya'daki Türk STÖ'lerin insan kaynakları ve maddi bakımdan yetersizlikleri irdelenmesi gereken diğer bir husus olarak önem arz etmektedir. STÖ yöneticilerinin mesleki kariyerlerine bakınca bunların önemli bir kısmının eğitim düzeylerinin düşük olduğu ve sivil toplumculuktan anlamadıkları kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bu nedenden dolayı yöneticiler uzun vadeli STÖ hedeflerine odaklanmak ve Makedonya Türk toplumunun sorunlara çözüm üretmek yerine MATÜSİTEB veya TİKA gibi kurumları eleştirmeyi yeğlemektedir. Çünkü Makedonya'da 2000'li yıllardan itibaren kurulan STÖ'lerin önemli bir kısmı asli işlevlerini icra etmek yerine ya TİKA'nın verdiği desteklerden yararlanmaya ya da Türkiye'de ilişki içinde buldukları kurumlardan almış oldukları yardımları kendi bölgelerinde dağıtmaya odaklanmış durumdadır. Tabi ki Makedonya'daki Türk STÖ'lerin hepsi önemli meselelerde edilgen bir tutum takınmış değildirler. Örneğin Derya ve Milenyum dernekleri hem AB hem de Makedonya devletinin vermiş olduğu fonlardan yararlanmasını bilen ve gerçekten de hedef kitlelerinin sorunlarının çözümüne, ahalinin toplumsal ve siyasal hayata katılımını güçlendiren projelere imza atmasını başarabilmiş kuruluşlardır. Her şeyden önemlisi Makedonya'daki Türk STÖ'lerin asli işlevlerine kavuşabilmeleri için yöneticilerin edilgen tutumları bir kenara bırakarak kendi kaderlerini kendi ellerine almaları gerekmektedir. Diğer yandan Türk STÖ'lerin maddi olarak bağımsız olabilmeleri için TİKA'dan başka alternatif maddi kaynaklar (AB fonları ve Makedonya devleti tarafından finanse edilen projeler) bulmaları önem arz etmektedir. TİKA maddi desteği versin başka herhangi bir şeye karışmasın anlayışı gerçeklerle bağdaşmamaktadır. Diğer yandan TİKA bu ülkede alanı iyi bir şekilde gözlemleyerek örneğin Orta Asya ülkelerinde olduğu gibi proje desteklerine ağırlık vermelidir. Makedonya'daki Türk STÖ'lerin etkinliklerini artırabilmek için mutlaka sivil toplumun belli başlı dernekler bünyesinde örgütlenmesi sağlanmalıdır. Aksi taktide yukarıdaki çözümlemede ortaya konduğu üzere STÖ'lerin önemli bir kısmı kâğıt üzerinde kalmaya mahkûmdur. Ekim 2018 itibarıyla MATÜSİTEB'e kayıtlı 51 dernek bulunmaktadır. Ancak bu derneklerden sadece 4-5 adedinin gerçek anlamda işlevselliğe sahip olduğu söylenebilir. Örneğin Umut Yolu Derneği MATÜSİTEB'in listesinde yer alsa da başkanı Muhammed Süleyman Almanya'ya göç etmiş durumdadır. Mevcut şartlar altında STÖ alanında faaliyet göstermek isteyen kimseler yeni bir dernek kurmaktan ziyade kendilerine yakın bir STÖ'ye kaydolarak hizmet etmeye çalışmalıdır. Ancak asıl amaç Makedonya Türk toplumunun sorunlarına çözüm üretmek değil de bireysel fayda sağlamak olunca ortaya hiçbir işlevselliğe sahip olmayan güçsüz ve hiçbir esamisi okunmayan dernekler çıkmaktadır.

Makedonya'da Türk STÖ'lerin önünde duran önemli bir açmaz da bu derneklerin ileri düzeyde siyasallaşmış olmalarıdır. Başta MATÜSİTEB olmak üzere birçok dernek siyasi partilerle içli dışlıdır. İlhami Emin'in vurguladığı gibi MATÜSİTEB Makedonya Türk Demokratik Partisi ile işbirliği yapmaktadır. Makedonya Türk toplumunun günümüzde üç siyasal parti etrafında bölünmüş bir görünüm arz etmesi bir yana, Türkiye'nin siyasal gündemi ile aşırı olarak ilgilenilmesi bu ülkedeki Türk toplumunu

kendi sorunlarının çözümüne eğilmekten alıkoymaktadır. Hiç kuşkusuz bu ülkedeki Türk STÖ'lerin asıl amaçları Makedonya'da yaşayan Türklerin sorunlarına çözüm üretmek, toplumsal ve ekonomik seviyelerini yükseltmek olmalıdır. Yoksa Türk siyasetinde yaşanan kısır çekişmelerle zaman kaybetmek Makedonya'daki Türk toplumunu ülkede yaşayan diğer azınlıklara nazaran daha geri plana itecektir.

KAYNAKÇA**Birincil Kaynaklar**

ADEKSAM Başkanı Tahsin İbrahim ile 26 Eylül 2018 tarihinde Gostivar'da yapılan görüşme.

ADEKSAM Başkanı Tahsin İbrahim tarafından E-mail aracılığıyla verilen bilgiler (11 Şubat 2019, Saat 19.40)

ADEKSAM İnternet Sayfası, Burslar, <https://adeksam.mk/>, 28.01.2019.

ADEKSAM İnternet Sayfası, <https://adeksam.mk/hakkimizda/abdulhakim-hikmet-dogan-kimdir/>, 28.01.2019.

Atatürkçü Düşünce Derneği Başkanı Halil Abdullah ile 25 Eylül 2018 tarihinde Üsküp'te yapılan görüşme.

Azınlık Toplumlarında Kadın Yeterliliği, Operational Programme for Human Resources Development 2007-2013 Broşürü

Mustafa Kemal Atatürk Derneği Başkanı Şenol Memiş ile 29 Eylül 2018 tarihinde Manastır'da yapılan görüşme.

Birinci Murat Derneği Başkanı Selman Yusuf ile 27 Eylül 2018 tarihinde Radoviş'te yapılan görüşme.

Derya Derneği Başkanı Suzana Musli ile 29 Eylül 2018 tarihinde Üsküp'te yapılan görüşme.

Evlad Derneği Sınıf Öğretmeni Nelifer Arslanoska ile 29 Eylül 2018 tarihinde Podgoritsi köyünde yapılan görüşme.

Gayret Eğitim Kültür ve Sanat Derneği Başkanı Elvin Kansu ile 14 Mayıs 2016 tarihinde Kırçova'da yapılan görüşme.

Genç Kalemler Derneği Türker Kamber ile 26 Eylül 2018 tarihinde Gostivar'da yapılan görüşme.

Gazeteci İlhami Emin ile 25 Eylül 2018 tarihinde Üsküp'te yapılan görüşme.

Makedonya'da 25-29 Eylül 2018 tarihleri arasında yapılan alan çalışması notları.

MATÜSİTEB Başkanı Hüsrev Bey ile 29 Eylül 2018 tarihinde Üsküp'te yapılan görüşme.

Mevlana Derneği Başkanı Serhan Hüseyin ile 27 Eylül 2018 tarihinde Radoviş'te yapılan görüşme.

Milenium Derneği Başkanı Alinadir Karabatak ile 26 Eylül 2018 tarihinde Gostivar'da yapılan görüşme.

Namık Efendi Deneği Başkanı Hayati Şaban ile 26 Eylül 2018 tarihinde Gostivar'da yapılan görüşme.

Öğretmen Cafer Memiş ile 27 Eylül 2018 tarihinde Radoviş'te yapılan görüşme.

Öğretmen Destan Destanov ile 27 Eylül 2018 tarihinde Radoviş'te yapılan görüşme.

Tek Derneği Başkanı Eran Hasipi ile 25 Eylül 2018 tarihinde Üsküp'te yapılan görüşme

Ufukta Sesler Derneği Başkanı Muharrem Yusufovski ile 29 Eylül 2018 tarihinde Manastır'da yapılan görüşme.

Umut Derneği Başkanı Muhammet Süleyman ile 14 Mayıs 2016 tarihinde Kırçova'da yapılan görüşme.

Umut Derneği Başkanı Muhammed Süleyman ile 9 Şubat 2019 tarihinde yapılan Whatsapp yazışması.

Vefa Maale Derneği Başkanı Aksel Spalo ile 27 Eylül 2018 tarihinde Radoviş'te yapılan görüşme.

Yeni Hayat Derneği Başkanı Besim Ahmetov ile 27 Eylül 2018 tarihinde Köprülü'de yapılan görüşme

İkincil Kaynaklar

Azınlık Toplumlarında Kadın Yeterliliği, Operational Programme for Human Resources Development 2007-2013 Broşürü.

Çayırılı Necati, Günümüz Makedonya Türkleri, <http://www.balturk.org.tr/gunumuz-makedonya-turkleri/>, ss.1-28, (08.02.2019).

Çayırılı Necati, Makedonya'da Türk Kimliği ve Kültürünün Korunmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü, Eurosaian House, Dosya No. 3, Yıl 2016, ss.1-16. <http://www.eurasianhouse.net/upload/makedonyada-turk-kimligi-38292.pdf>, (08.02.2019).

Çayırılı Necati, Makedonya Türk Kimliği Bağlamında Makedonya'daki Türk Sivil Toplum Kuruluşları, Avrasya Etüdüleri 48/2015-2, s.143-188.

Etnik Gruplara Mensup Genç ve Yetişkin Kadın Girişimciler Broşürü 2017.

Etnik Gruplara Mensup Kadınlarda İç Hastalıklara Karşı Mücadele Broşürü, Üsküp 2016.

<http://matusiteb.org.mk/teskilatlanma/matusitebin-faal-uyeleri/>, (01.02.2016).

<http://matusiteb.org.mk/misyon/>, 31.01.2019.

<http://matusiteb.org.mk/vizyon/>, 31.01.2019.

<http://matusiteb.org.mk/matusitebde-proje-egitimi-programi-duzenlendi/>, 31.01.2019.

<http://matusiteb.org.mk/matusitebden-radovis-ziyareti/>,

<http://matusiteb.org.mk/matusitebden-dogu-makedonya-ziyareti/>, 31.01.2019.

<http://matusiteb.org.mk/matusitebin-kitap-brosur-yayinlari/>, 31.01.2019.

Kadınlara Yönelik Aile içi Şiddet Hakkındaki Yasal Düzenlemeleri Tanıtma Broşürü Üsküp, 2016.

MATÜSİTEB Tüzüğü, <http://matusiteb.org.mk/matusiteb-tuzugu/>, (31.01.2019).

MATÜSİTEB tarafından 11.02.2016 tarihli e-mektup ile verilen istatistiki bilgiler.

MATÜSİTEB tarafından 02.10.2018 tarihli e-mektup ile verilen istatistiki bilgiler.

MATÜSİTEB'in araştırma sorularına e-mail aracılığıyla verdiği cevap (1 Mart 2019, Saat 16:38).

Milenyum Toplumu Kalkındırma Merkezi broşürü, s.1-3.

Telbizova-Sack, Jordanka, Eine Identitaet mit vielen Gesichtern?, Die Slawischen Muslime Makedoniens, Hrsg. Istvan Keul. Religion, Ethnie, Nation und die Aushandlung von Identitaeten, Regionale Rekligionsgeschichte in Ostmittel- und Südosteuropa, Frank&Timme Verlag, Berlin 2005.

Salih Murat, Yücel Bura Türklerinin Şanlı Tarihidir, Balkan, 26 Şubat 2007.

Türk Fahri, Giesel Christoph, Makedonya Türkleri ve Türkçe, Fahri Türk (Der.) Balkanlarda Yaşayan Türk Azınlıkları ve Türkçeye Yönelik Dil Politikaları, Astana Yayınları, Ankara 2016, ss.129-177.

Türk Fahri, Vergina Güneşi, Çiftbaşlı Kartal ve Türk Hilalî Arasında Bitmeyen Mücadele: Makedonya Torbeşleri, Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi, Haziran 2018, Cilt 9, Sayı 2, ss. 1-18, <http://www.esbadergisi.com/images/sayi17/1vergina-gunesi-ciftbasli-kartal-ve-turk-hilali-turk.pdf>, 16.06.2019.

Türk Kadınlara Yönelik Aile içi Şiddete Hayır Broşürü, Üsküp 2014.

Yeni Balkan, Sayı 9, Yıl 1, 16 Nisan 2018.

Yücelciler Unutulmasın, Balkan gazetesi, 29 Ocak 2007.